

VO-opleidingsscholen: de meerwaarde van praktijkgericht onderzoek

Inzichten uit expertraadpleging, vragenlijst en interviews

WOUTER SCHENKE

IRMA HEEMSKERK

M.M.V. DOROTHÉ ELSHOF EN CHARLES FELIX

In opdracht van Steunpunt Opleidingsscholen VO-raad

VO-opleidingsscholen: de meerwaarde van
praktijkgericht onderzoek

Inzichten uit expertraadpleging, vragenlijst en interviews

December 2016

WOUTER SCHENKE

IRMA HEEMSKERK

M.M.V. DOROTHÉ ELSHOF EN CHARLES FELIX

In opdracht van Steunpunt Opleidingsscholen VO-raad

CIP-gegevens KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Schenke, W. & Heemskerk, I.M.C.C., m.m.v. Elshof, D. & Felix, C.

VO-opleidingsscholen: de meerwaarde van praktijkgericht onderzoek.

Inzichten

uit expertraadpleging, vragenlijst en interviews.

Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

(Rapportnummer 968, projectnummer 40720)

ISBN 978-94-6321-027-0

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding:

Kohnstamm Instituut

Plantage Muidergracht 24, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam

Tel.: 020-525 1226

www.kohnstamminstituut.uva.nl

Dataverwerking: Elion.nl

© Copyright Kohnstamm Instituut, 2016.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
	<i>Achtergrond</i>	1
	<i>Onderzoeksvragen</i>	2
	<i>Onderzoeksaanpak</i>	3
2	Resultaten	7
	<i>Resultaten uit expertraadpleging</i>	7
	<i>Onderwerp 1. Opbrengsten van praktijkgericht onderzoek</i>	7
	<i>Onderwerp 2. Randvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek</i>	8
	<i>Onderwerp 3. Continuïteit van praktijkgericht onderzoek</i>	9
	<i>Resultaten uit vragenlijst en interviews</i>	10
	<i>Onderwerp 1. Opbrengsten van praktijkgericht onderzoek</i>	10
	<i>Onderwerp 2. Randvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek</i>	15
	<i>Onderwerp 3. Continuïteit van praktijkgericht onderzoek</i>	17
3	Conclusie	20
	<i>Onderzoeksvragen</i>	20
	<i>Opbrengsten van praktijkgericht onderzoek</i>	21
	<i>Organisatorische basisvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek</i>	22
	<i>Continuïteit van praktijkgericht onderzoek in opleidingsscholen</i>	23
	<i>Meerwaarde</i>	24
	Bijlage 1: Vragenlijst	25
	Bijlage 2: Resultaten uit vragenlijst in tabelvorm	31
	Bijlage 3: Interviewleidraad	37
	Bijlage 4: Geïnterviewde sleutelpersonen	39
	Literatuur	41
	Recent uitgegeven rapporten Kohnstamm Instituut	43

1 Inleiding

Achtergrond

Het Steunpunt Opleidingsscholen van de VO-raad/PO-Raad (hierna: Steunpunt) heeft als doel om (academische) opleidingsscholen te ondersteunen bij het versterken van onderlinge samenwerking en kennisuitwisseling. Daarbij worden opleidingsscholen aangemerkt als samenwerkingsverband van schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen. Het Steunpunt is benieuwd naar de mening van betrokkenen in de samenwerkingsverbanden over de opbrengsten van onderzoek, de waarde van dit onderzoek, de basisvoorwaarden om die waarde te bereiken en de ambities die er leven met betrekking tot onderzoek in de opleidingsschool in het voortgezet onderwijs.

Praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool

Met onderzoek in de opleidingsschool bedoelen we in het bijzonder de uitvoering van praktijkgericht onderzoek door leraren-in-opleiding (lio's) van hbo- en universitaire lerarenopleidingen en docenten die dit type onderzoek uitvoeren in het kader van de opleidingsschool. Praktijkgericht onderzoek in de vo-school is een terugkerend thema op veel conferenties, waardoor steeds meer lerarenopleiders (VELON/VELOV congres 'Professionaliseren in en door onderzoek'), schoolleiders (VO-congres), docenten (studiedagen van Opleidingsscholen) hiermee in aanraking komen. Praktijkgericht onderzoek onderscheidt zich van praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek. Praktijkgericht onderzoek, ook wel praktijkonderzoek genoemd, is praktijkrelevant en daarmee contextrijk en -specifiek. Bij praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek draait het om praktijkrelevantie, maar ook het leveren van wetenschappelijke output met een nadruk op meer theoretische kennisvermeerdering (Oolbakkink-Marchand, Van der Steen & Nijveldt, 2014). Betrokkenen vanuit scholen (waaronder schoolopleiders) en lerarenopleidingen (waaronder instituutopleiders) hebben een taak in de begeleiding van onderzoek dat door lio's wordt uitgevoerd. Ook ligt er een taak bij het ontwikkelen van een onderzoekende houding (Bolhuis et al, 2012). Onderzoek in de opleidingsschool wordt veelal gerelateerd aan het ontstaan van een onderzoekende cultuur in school, waarbij een onderzoekende houding van lio's en docenten een belangrijk aspect vormt (Schenke, 2015).

De uitvoering van praktijkgericht onderzoek door docenten wordt vaak gezien als een vorm van professionalisering (Bolhuis, 2012; Donk & Van Lanen, 2010). De uitkomsten van dit type onderzoek zouden ook een bijdrage kunnen leveren aan schoolontwikkeling, maar daarvoor is de dialoogfunctie van onderzoek een belangrijke voorwaarde, zoals door Anje Ros (2015) verwoord: "Het proces van onderzoek doen kan leiden tot reflectie bij docenten waardoor resultaten van onderzoek bijdragen tot verbeteringen in de schoolpraktijk."

Academische opleidingsscholen

Bij het ministerie van OCW loopt per 31 december 2016 de ‘Regeling verankering academische opleidingsschool 2012–2016’ af. In het kader van deze subsidieregeling hebben in totaal zeventien vo-opleidingsscholen subsidie ontvangen als academische opleidingsscholen (AOS). De overige vo-opleidingsscholen zijn geen AOS. Toch geven ook deze opleidingsscholen op een of andere wijze invulling aan praktijkgericht onderzoek. Zo zijn alle leraren-in-opleiding gedurende hun opleiding minimaal een periode bezig met de uitvoering van een kleinschalig onderzoek op hun school en kent bijvoorbeeld de niet-academische opleidingsschool ‘Opleiden met Esprit’ in samenwerking met de UvA al jaren een traject voor docenten om zich te scholen tot docent-met-onderzoekstaken.

Over onderzoek in de opleidingsschool zijn diverse meningen. Dit kwam onder andere naar voren tijdens een bijeenkomst van het Steunpunt met als thema ‘Toekomstmuziek: opbrengsten van vier jaar academisch opleiden in de school’ (november 2015). De aanwezige vertegenwoordigers van zeven AOS zien als gemeenschappelijke opbrengst het ontstaan van een onderzoekende cultuur in de scholen.

In het nu voorliggende onderzoek, uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut in opdracht van het Steunpunt, zal de aandacht gevestigd worden op alle opleidingsscholen in het voortgezet onderwijs, zowel academische als niet-academische opleidingsscholen. Er ligt geen nadruk op de inhoud van de onderzoeken, maar juist wel op het proces en de organisatie van onderzoek doen en de waarde die betrokkenen daaraan geven.

Onderzoeksvragen

De onderzoeksvraag die centraal staat in dit onderzoek is:

Welke meerwaarde heeft praktijkgericht onderzoek in de vo-(academische) opleidingsscholen volgens de betrokkenen in de samenwerkingsverbanden van schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen?

Met de *betrokkenen* bedoelen we degenen die werkzaam zijn in de samenwerkingsverbanden en die direct betrokken zijn bij praktijkgericht onderzoek in de opleidingsscholen. Ze hebben ervaring op het vlak van het coördineren en/of begeleiden van onderzoek dat wordt uitgevoerd door lio’s en/of door docenten, en/of ze hebben ervaring met het zelf uitvoeren van praktijkgericht onderzoek in de context van de opleidingsschool.

Vanuit scholen zijn de betrokkenen bij praktijkgericht onderzoek: schoolopleiders, schoolleiders, docenten, onderzoekscoördinatoren. Vanuit lerarenopleidingen betreft het: lerarenopleiders, onderzoekers en instituutopleiders. Vanuit de organisatie van opleidingsscholen zijn dat: coördinatoren/projectleiders met in hun portefeuille onderzoek.

Voor de volledigheid: met *praktijkgericht onderzoek* bedoelen we onderzoek dat door lio’s en docenten wordt uitgevoerd in de schoolpraktijk en waarvan het proces en de uitkomsten praktijkrelevant, contextrijk en –specifiek zijn. De uitvoering van dit type onderzoek kan een bijdrage leveren aan een onderzoekende houding bij lio’s en docenten.

De deelvragen zijn gericht op drie hoofdonderwerpen. In alle deelvragen gaat het nadrukkelijk om de mening van de betrokkenen in de samenwerkingsverbanden in het voortgezet onderwijs:

1. Wat beschouwen de betrokkenen als de belangrijkste **opbrengsten** van praktijkgericht onderzoek in de vo-opleidingsscholen?

2. Welke **organisatorische basisvoorwaarden** dragen bij aan het behalen van opbrengsten van praktijkgericht onderzoek in de vo-opleidingsscholen?
3. Op welke manieren wordt **continuïteit** nagestreefd wat betreft praktijkgericht onderzoek in de vo-opleidingsscholen?

De deelvragen laten zien dat er **drie hoofdonderwerpen** in dit onderzoek centraal staan, die allen gerelateerd zijn aan praktijkgericht onderzoek in de opleidingsscholen:

Onderzoeksaanpak

Om inzicht te krijgen in de drie genoemde hoofdonderwerpen zijn in dit onderzoek betrokkenen van de opleidingsscholen in Nederland benaderd. In een eerste ronde vond in april-mei 2016 een expertraadpleging plaats om inzichten te krijgen in de drie hoofdonderwerpen en om relevante vragen voor

de vragenlijst aan te scherpen. In een tweede ronde werd deze vragenlijst ontwikkeld en voorgelegd in juni-juli 2016 aan een grotere groep respondenten, namelijk de betrokkenen bij onderzoek in de opleidingsscholen in het voortgezet onderwijs. In een derde ronde zijn aanvullende, telefonische interviews gehouden met sleutelpersonen van vier vo-opleidingsscholen. We werken hierna de aanpak van de drie rondes verder uit.

Ronde 1. Online expertraadpleging

Aan deze eerste ronde hebben experts op het vlak van 'onderzoek in de opleidingsschool' deelgenomen, namelijk:

- 4 schoolleiders en coördinatoren van opleidingsscholen, betrokken bij onderzoek.
- 2 lerarenopleiders met expertise op begeleiding van onderzoek door lio's en docenten.
- 2 onderzoekers werkzaam bij lerarenopleiding.

De expertraadpleging kende kenmerken die afgeleid zijn van de Delphi-methode. Allereerst hebben we stellingen geformuleerd op de drie hoofdonderwerpen, die aanzetten tot meningsvorming. We plaatsten de stellingen online en daarop reageerden de experts die we hiervoor uitnodigden elk afzonderlijk.

De antwoorden zijn geanonimiseerd en per stelling is nagegaan hoe de meningen verdeeld waren. De antwoorden zijn inhoudelijk samengevat en er werd bekeken welke opmerkingen relevant waren voor de vragen die in de vragenlijst werden opgenomen. Er is een interne verslaglegging geschreven en dit verslag

is gestuurd aan de experts. Dit verslag werd benut als informatiebron voor de formulering van vragen in de vragenlijst (zie ronde 2). De inhoudelijke resultaten van de vragenlijst zijn tevens samengevat per deelvraag en opgenomen in dit rapport.

Ronde 2. Online vragenlijst voor betrokkenen bij vo-(academische) opleidingsscholen

De uitkomsten uit de expertraadpleging zijn benut als informatiebron voor de formulering van vragen in de vragenlijst. De vragenlijst bestond uit gesloten stellingen, met aan het eind ruimte voor open opmerkingen (zie bijlage 1). Het betreft algemene vragen (zoals functie, werkzaam bij welke organisatie, ervaring met (de begeleiding van) onderzoek) en vragen over de drie hoofdonderwerpen. De vragen bevatten een 5 punts-Likertschaal: de antwoordcategorieën waren bij een deel van de stellingen:

Optie 1. 'geheel niet van toepassing' tot optie 5. 'geheel van toepassing'
en bij een ander deel van de stellingen:

Optie 1. 'geheel mee oneens' tot optie 5. 'geheel mee eens'.

Bij alle stellingen kon ook de optie 'weet niet' worden aangevinkt.

De vragen zijn online geplaatst als webenquête, waarvan een link naar de doelgroep is gestuurd: schoolopleiders, instituutopleiders, lerarenopleiders, onderzoekscoördinatoren/ projectleiders onderzoek, onderzoekers, schoolleiders betrokken bij onderzoek, onderzoeksdocenten.

Startpunt voor de dataverzameling waren de opleidingsscholen zelf. Er zijn 37 vo-opleidingsscholen in Nederland: 27 bekostigde opleidingsscholen, 7 aspirant-opleidingsscholen en 3 niet-bekostigde opleidingsscholen. Het Steunpunt heeft de uitnodigingen voor deelname aan het onderzoek per e-mail verstuurd naar de contactpersonen van alle vo-opleidingsscholen. De contactpersonen werd verzocht de uitnodiging door te sturen naar de doelgroep. Deze werkwijze vroeg om een actieve medewerking van de opleidingsscholen aan dit onderzoek. Nadat bleek dat de respons achterbleef bij de verwachtingen is er opnieuw met een nieuwsbrief en een bericht in de algemene nieuwsbrief van de VO-raad aandacht geschonken aan deelname aan het onderzoek.

Algemene kenmerken van de respondenten

De vragenlijst is in totaal door 69 mensen ingevuld: 36 mannen en 33 vrouwen. In tabel 1.1 is te zien dat de respondenten werkzaam zijn op een vo-school, in het samenwerkingsverband van de opleidingsschool, of in het hoger onderwijs (hogeschool of universiteit). De meeste respondenten zijn 7 jaar of meer werkzaam in hun functie (zie tabel B.4 in bijlage 2). In bijlage 2 zijn meer kenmerken na te lezen over de respondenten.

Tabel 1.1

Werkzaam bij organisatie	N
School	36
Samenwerkingsverband	15
Hoger onderwijs	18
Totaal	69

De respondenten hebben aangegeven bij welke opleidingsschool ze het *meest betrokken* zijn. Ze namen deze opleidingsschool in gedachten bij het beantwoorden van de stellingen. Vanuit 24 van de 37 opleidingsscholen hebben betrokkenen deelgenomen aan het onderzoek, waarvan drie opleidingsscholen meer dan vijf respondenten hadden (zie tabel B.2 in bijlage 2).

Analyse van vragenlijst

De gegevens werden geanalyseerd met behulp van het statistiekprogramma SPSS. We maakten gebruik van beschrijvende statistiek: gemiddelden en standaardafwijkingen per vraag. De resultaten zijn opgenomen in bijlage 2: Resultaten van de vragenlijst in tabelvorm. De open opmerkingen zijn door 1 op de 10 respondenten ingevuld. We hebben enkele open antwoorden geplaatst bij de resultaten in hoofdstuk 2 waar die passen bij een bepaald onderwerp.

Gezien de aantallen respondenten bleek het niet haalbaar om mogelijke groepsverschillen te analyseren tussen de samenwerkingsverbanden, tussen academische opleidingsscholen en niet-academische opleidingsscholen en tussen functies (docent, schoolopleider, enz.).

Wel zijn statistische analyses uitgevoerd naar de verschillen ten aanzien van wel of niet begeleider zijn van docentonderzoek en analyses naar de verschillen tussen de meningen van betrokkenen wat betreft hun werkgever: 'werkzaam op school', 'werkzaam in samenwerkingsverband' en 'werkzaam in hoger onderwijs' (hogeschool en universiteit samengenomen).

Om na te gaan of er verschillen zijn in mensen die wel of niet de taak 'docentonderzoek begeleiden' hebben, is een t-toets voor onafhankelijke steekproeven uitgevoerd op de stellingen die gaan over studentonderzoek en docentonderzoek. Bij de betreffende stellingen waarbij de t-toets aangaf dat er significante verschillen zijn tussen groepen, werd een Levene's toets uitgevoerd om na te gaan of er gelijke variantie is tussen de groepen.

Om na te gaan of er verschillen zijn in meningen naar waar een respondent werkzaam is, is een tweefactor-variantieanalyse (ANOVA) uitgevoerd op alle stellingen. Bij de betreffende stellingen waarbij de ANOVA-toets aangaf dat er significante verschillen zijn tussen groepen, werd een Levene's toets uitgevoerd om na te gaan of er gelijke variantie is tussen de groepen en daarna werd een post-hoc meervoudige-vergelijkingentoets uitgevoerd. Na uitvoering van Levene's toets werd gekozen voor de Bonferroni test als sprake is van gelijke variantie tussen groepen en de Dunnett's T3 test als sprake is van geen gelijke variantie tussen groepen.

Ronde 3. Telefonische interviews met sleutelpersonen bij vo-(academische) opleidingsscholen

Aanvullend op ronde 1 en 2 is in november en december 2016 extra informatie en voorbeelden verkregen door middel van het houden van telefonische interviews.

Doel interviews

Doel van de interviews was het verkrijgen van meer inzicht in hoe sleutelpersonen aankijken tegen de meerwaarde van praktijkgericht onderzoek in vo-opleidingsscholen en tegen welke belemmeringen en uitdagingen ze aanlopen.

Specifiek voor deze interviews is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Welke vraagstukken spelen er in de vo-opleidingsscholen op het vlak van praktijkgericht onderzoek op de drie hoofdonderwerpen opbrengsten, randvoorwaarden en continuïteit?

De interviewleidraad is te vinden in bijlage 3.

Vooraf werd het rapport (versie september 2016) toegestuurd aan de sleutelpersoon via e-mail: met de vraag om van de inhoud kennis te nemen voorafgaand aan het interview:

<http://kohnstamminstituut.uva.nl/rapporten/beschrijving/ki957.htm>

Er zijn interviews gehouden met sleutelpersonen die betrokken zijn bij student- en/of docentonderzoek in hun opleidingsschool:

- coördinator/projectleider – vanuit opleidingsschoolperspectief
- schoolopleider – vanuit schoolperspectief
- lerarenopleider die betrokken is bij student- en docentonderzoek – vanuit opleidingsperspectief
- bestuurder van scholengroep – vanuit bestuur-perspectief

In totaal zijn 15 mensen geïnterviewd, betrokken bij vier vo-opleidingsscholen, zie bijlage 4. Twee opleidingsscholen hebben het predicaat ‘academisch’ en de andere twee zijn ‘reguliere’ opleidingsscholen.

Het interview duurde ongeveer een half uur en van elk interview is een verslag gemaakt. De interviewverslagen zijn geanalyseerd: relevante fragmenten en citaten zijn opgenomen in aparte kaders in het resultaatendeel over het vragenlijstonderzoek. In de conclusie is een overkoepelend beeld van de interviews opgenomen per hoofdonderwerp uit dit onderzoek.

2 Resultaten

De resultaten van dit onderzoek worden weergegeven per ronde van dataverzameling. In de eerste paragraaf beschrijven we de inhoudelijke resultaten van ronde 1: de expertraadpleging. Vervolgens worden in de tweede paragraaf de resultaten gepresenteerd van ronde 2: de vragenlijst en ronde 3: de aanvullende interviews.

Resultaten uit expertraadpleging

De expertraadpleging heeft zowel inhoudelijk nieuwe inzichten opgeleverd als input voor hoe de vragenlijst vormgegeven kan worden. Hieronder wordt ingegaan op de inhoudelijke antwoorden van de experts.

Onderwerp 1. Opbrengsten van praktijkgericht onderzoek

Er zijn drie stellingen voorgelegd aan de experts over opbrengsten van praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool dat wordt uitgevoerd door studenten en door zittende docenten.

De eerste stelling ging over de vraag of praktijkgericht onderzoek leidt tot een betere samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen. De meningen verschillen per expert, maar het algemene beeld is dat er alleen een goede samenwerking kan zijn als de structuur goed op orde is. Zo schrijft een van de experts: “Structuur is eerder een voorwaarde dan een opbrengst.” Ook noteren de experts dat samenwerking afhankelijk is van goede, persoonlijke contacten en dat dit soms maar tot een kleine groep mensen beperkt is. Over het ontstaan van een onderzoekscultuur in de opleidingsscholen schrijft een van de experts dat die “... in sommige scholen voorzichtig aan het ontstaan is, maar zeker geen gemeengoed is.” Een andere expert noteert: “De omwenteling in cultuur is gaande.”

De tweede stelling betrof de opbrengsten van studentonderzoek. De meningen van de experts zijn opnieuw verdeeld. Zo beschrijft een van de experts: “De student beschouwen wij als 'collega', de student participeert waar mogelijk in deze trajecten. De student ervaart dat de onderzoeksmatige aanpak van 'het probleem' een deel van de rol als docent is, niet 'een opdracht van het instituut die ook uitgevoerd moet worden'. Dat vinden wij een belangrijke opbrengst.” Een andere expert omschrijft een probleem: “De student ziet het onderzoek toch vaak als een middel om het diploma te halen, en bevindt zich bij de keuze voor een onderwerp en doel vaak in een spagaat tussen school en instituut.”

De derde stelling over opbrengsten van praktijkgericht onderzoek was tweeledig en ging over de koppeling tussen praktijkgericht onderzoek en schoolontwikkeling en over het delen van opbrengsten uit praktijkgericht onderzoek:

- De meeste experts vinden dat praktijkgericht onderzoek een duidelijke aansluiting zou moeten hebben met thema's voor schoolontwikkeling. Er is ook een expert met de mening dat de ontwikkeling van de docent voorop moet staan.
- Alle experts zijn het eens over het belang van het delen van opbrengsten uit praktijkgericht onderzoek. Hiermee kan de impact op de praktijk vergroot worden. Wel wordt genoemd dat benutting door anderen niet altijd mogelijk is, omdat het onderzoek niet voor iedereen relevant of bruikbaar is. Ook wordt benadrukt dat delen van kennis en resultaten alleen mogelijk is bij bepaalde randvoorwaarden (o.a. scholingsdag, draagvlak, actieve betrokkenheid schoolleiding).

Onderwerp 2. Randvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek

Over randvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek zijn er zes onderwerpen voorgelegd aan de experts.

Belangrijke voorwaarden voor praktijkgericht onderzoek zijn:

A. Subsidies

De helft van de experts is het eens dat subsidies onmisbaar zijn als aanvulling op tijd en ruimte die vanuit scholen wordt gefaciliteerd en gecreëerd. Subsidies zouden er niet alleen voor opleiden moeten zijn, maar ook voor onderzoek en voor ontwikkeling. Een expert noemt subsidie een 'aanjager' van onderzoek. Externe financiële middelen worden als onmisbaar gezien voor de aanstelling van een onderzoekscoördinator. Ook schrijft een van de experts: "Onderzoek is een wezenlijk deel van opleiden, bij de toetsing van de lerarenopleidingen is het niveau van het studentonderzoek van groot belang. Maak dat ook zichtbaar bij het toekennen van subsidies voor samen opleiden". Dit betekent dat subsidie voor opleidingsscholen specifiek geormerkt moet worden voor onderzoek.

De andere helft van de experts is het oneens met de stelling dat subsidies voor onderzoek onmisbaar zijn, want: "Onderzoek is afhankelijk van de mogelijkheden van de school zelf. Het vormt "geen sine qua non". Het draait volgens deze experts om de visie en ambitie van de school.

B. Onderzoeksagenda en afstemming tussen scholen en lerarenopleidingen

Experts adviseren op dit punt: dat per school een onderzoeksagenda wordt vastgesteld, om te voorkomen dat een onderwerp te ver af staat van wat docenten willen onderzoeken.

Verder wordt het van belang geacht dat scholen en lerarenopleidingen hun doelen en belangen bespreken en afstemmen.

C. Draagvlak voor onderzoek in school en een onderzoekscultuur

Het belang van draagvlak wordt algemeen onderschreven. Opgemerkt wordt dat het dan gaat om zowel horizontaal draagvlak (bij docenten), als verticaal draagvlak (lijn schoolleiding-docenten).

Een onderzoekscultuur is niet alleen een voorwaarde; experts zien het eerder als iets dat ontstaat door onderzoek te doen.

D. Onderzoekende houding bij docenten

Experts beschouwen een onderzoekende houding niet alleen als een voorwaarde, maar ook als een opbrengst van praktijkgericht onderzoek. Onderzoeksvaardigheden zien de experts niet als voorwaarde, want "al doende leert men".

E. Actieve, faciliterende en stimulerende schoolleiding

De experts zijn het allen eens over deze belangrijke rol van de schoolleiding. Daarbij wordt aangemerkt dat docenten ook zelf eigenaarschap en verantwoordelijkheid moeten voelen en over de benodigde faciliteiten in onderhandeling en gesprek met de schoolleiding kunnen gaan.

F. Vakspecifieke kennis dan wel schoolbrede thema's

De meeste experts vinden het belangrijk dat er praktijkgericht onderzoek gedaan wordt naar zowel vakspecifieke kennis als schoolbrede thema's. Een voorbeeld hiervan: "Vanuit een vak kunnen meer generieke inzichten ontstaan en vanuit het generieke kan een doorvertaling plaatsvinden naar een vak." Eén expert is juist expliciet gericht op vakkennis en een andere expert juist op schoolbrede thema's.

Onderwerp 3. Continuïteit van praktijkgericht onderzoek

Over hun visie op de toekomst van onderzoek en de inbedding in de organisatie zijn enkele brede open vragen voorgelegd aan de experts.

De eerste vraag ging over de inbedding van praktijkgericht onderzoek. De meeste experts zijn van mening dat daarbij zowel aandacht moet zijn voor het structurele aspect (zoals facilitering van uren; coördinator) als voor het culturele aspect (zoals onderzoekende houding; draagvlak). Een van de experts merkt op dat deze praktijk minder maakbaar is dan vaak gedacht.

Vervolgens zijn de volgende vragen gesteld 'Hoe ziet u de toekomst van onderzoek in de opleidingsschool? En wat betekent dit voor de samenwerking tussen de scholen en de lerarenopleiding?'. Uit de antwoorden van de experts zijn vier toekomstperspectieven afgeleid (zie box 1).

Box 1. Toekomst van praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool

Vier toekomstperspectieven voor praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool, afgeleid uit antwoorden van de experts:

- Toekomst waarin praktijkgericht onderzoek onderdeel is van een lerende dialoog/ leren tussen betrokkenen van scholen en van lerarenopleidingen. Hierbij noteert een van de experts: "Dit vraagt van onderzoeksbegeleiders van de opleiding kennis van schoolontwikkeling en kennis van de betreffende school".
- Toekomst waarin onderzoek en opleiden met elkaar worden verbonden. Zo schrijft een van de experts: "Onderzoek is een vorm van opleiden en zonder opleiden kun je geen onderzoek doen".
- Toekomst waarin praktijkgericht onderzoek ten dienste staat van creëren van een onderzoekscultuur in de scholen, waarin de onderzoekende houding van studenten en docenten wordt bevorderd.
- Toekomst waarin onderzoek op een lager pitje komt te staan, waarbij "prioritering van gelden niet direct gaan naar het doen van onderzoek".

Tot slot is aan de experts gevraagd hoe zij in de toekomst de rol zien van de docent met betrekking tot onderzoek in de school. Een derde van de experts voorzien dat de rol van docent-als-onderzoeker groter wordt. Zo werd genoteerd: "Onderzoekstijd ligt in het verschiet" en "De stip op de horizon is de docent als onderzoeker". Twee derde van de experts zijn van mening dat een onderzoekende houding voorop zal komen te staan. Aangegeven wordt dat docenten zichzelf dan ontwikkelen als docent en daarmee de lespraktijk. Een expert meent: "De gemiddelde docent hoeft geen onderzoeker te zijn. Het draait om nieuwsgierigheid, discussie, reflectie, gerichtheid op verbetering van eigen lesgeven." En een andere expert vermeldt: "Een onderzoekende houding is voorwaardelijk voor het doorontwikkelen en op peil houden van de kwaliteit van het eigen onderwijs."

Resultaten uit vragenlijst en interviews

In deze paragraaf gaan we in op de belangrijkste resultaten uit het vragenlijstonderzoek en de interviews. De data uit het vragenlijstonderzoek zijn geanalyseerd met beschrijvende statistiek (gemiddelde en standaardafwijkingen). Er is tevens een analyse uitgevoerd naar de verschillen tussen de meningen van betrokkenen wat betreft hun werkgever. Waar significante verschillen zijn aangetroffen, wordt dit vermeld. We verwijzen ook graag naar bijlage 2 waar de tabellen van alle resultaten na te lezen zijn. In de kaders zijn citaten uit de interviews opgenomen.

Onderwerp 1. Opbrengsten van praktijkgericht onderzoek

Over studentonderzoek

We hebben voor dit onderdeel zowel naar de feitelijke situatie gevraagd, als naar de wenselijke situatie. De respondenten geven aan dat in hun opleidingsscholen leraren-in-opleiding onderzoek uitvoeren, dat aansluit bij een praktijkprobleem dat de student zelf ervaart. Het is verder algemeen gebruik dat studentonderzoek jaarlijks wordt gepresenteerd door de leraren-in-opleiding zelf (zie bijlage 2, vraag 2 in tabel B.6).

Een onderzoekscoördinator geeft in een interview zijn mening over onderzoek door studenten:

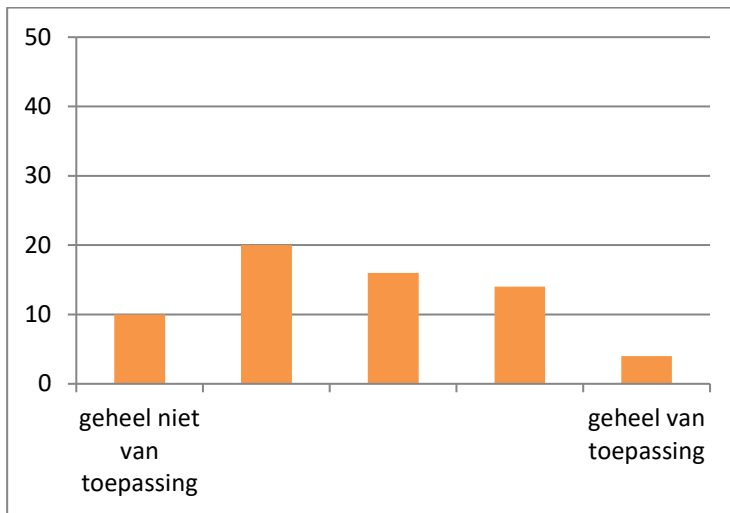
Een belemmering is dat zelfs vierdejaars studenten soms niet goed weten wat onderzoek inhoudt. Dan is het voor mij lastig om aan te geven waarom het belangrijk is om onderzoek te doen. Daar ligt een rol voor de opleiding, maar ook voor de school. We moeten vanaf het begin aangeven waar je onderzoek voor doet en het belang aangeven. Vanaf het eerste jaar moet het belang meer worden ingebed. Het helpt dan dat er een coördinator is die overzicht heeft en begeleiding biedt op onderzoeksvlak. Elke woensdag hebben studenten gelegenheid om mij te ontmoeten; daarnaast hebben we elke eerste woensdag van de maand een bijeenkomst met lio's uit de hele regio.

Respondenten die docentonderzoek begeleiden verschillen significant op de vraag of uitkomsten van studentonderzoek worden verspreid van degenen die docentonderzoek begeleiden niet als taak hebben ($t(62) = -2,966, p = 0,004$). Zie tabel 2.1. De groep respondenten die docentonderzoek begeleiden geeft een significant hogere score ($M_{\text{verschil}} = 0,846, p < 0,05$) voor de verspreiding van uitkomsten van studentonderzoek onder docenten en schoolleiders, dan degenen die geen docentonderzoek begeleiden. De respondenten die docentonderzoek begeleiden omvat 13 mensen die op een school werken, 3 mensen die bij het samenwerkingsverband van de opleidingsschool werkzaam zijn en 7 mensen die bij een hogeschool of universiteit werken.

Tabel 2.1 Significante verschillen in mening over de vraag: In onze opleidingsschool worden uitkomsten van studentonderzoek digitaal/schriftelijk verspreid onder docenten en schoolleiders.

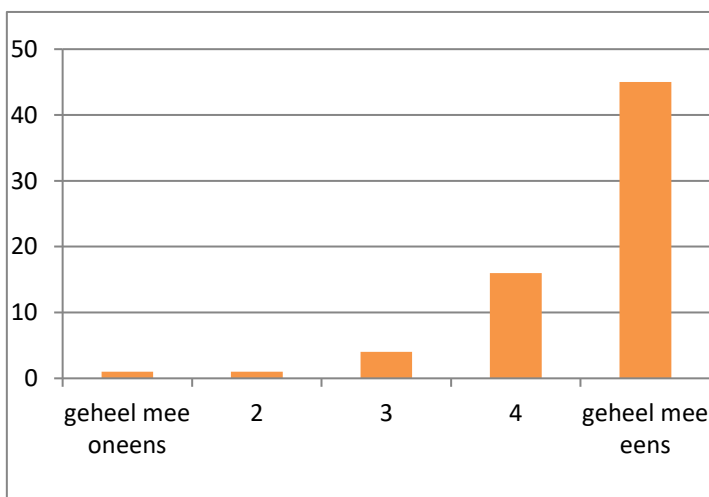
Taak	M	SD	N
Begeleiden van docentonderzoek	3,3	1,18	23
Niet begeleiden van docentonderzoek	2,4	1,05	41

Figuur 2.1 In onze opleidingsschool worden uitkomsten van studentonderzoek digitaal/schriftelijk verspreid onder docenten en schoolleiders. $M=2,7$; $N=64$.

In tegenstelling tot de feitelijke situatie, vinden bijna alle respondenten het wenselijk dat opbrengsten van studentonderzoek gedeeld wordt met docenten en schoolleiders, zie figuur 2.2.

Figuur 2.2 Opbrengsten van studentonderzoek moeten gedeeld worden met docenten en schoolleiders. M=4,5; N=67.

Een onderzoekscoördinator zegt over verspreiding van resultaten uit studentonderzoek:

De ontwikkeling gaat heel langzaam, maar ik ben een optimist met oog op de langere termijn. Studentonderzoek is vaak micro: gericht op de eigen lessituatie en het eigen vak. Liefst wordt dit onderzoek breder verspreid, maar dat is lastig. Je moet daarvoor middelen beschikbaar stellen; bijvoorbeeld projectgelden uit Versterking Samenwerking Lerarenopleiding en Scholen. Doel is meer naar buiten toe treden en binnen scholen kenbaar maken wat er bekend is. Niet iedereen heeft belangstelling voor alle onderzoeken, dus het is belangrijk om contacten te leggen op die plekken waar er behoefte is. Bijvoorbeeld tijdens een teamvergadering brengen docenten hun collega's op de hoogte van de onderzoeken die gaande zijn. Ze maken daar makkelijker contact en krijgen vanuit collega's ideeën aangedragen. Dit stimuleert enorm en het houdt onderzoek meer levend.

Over studentonderzoek valt verder op dat de respondenten van mening zijn dat het praktijkgericht onderzoek dat lio's uitvoeren zowel moet aansluiten bij een praktijksituatie waar de student zelf tegenaan loopt als bij de eisen van de opleiding. De respondenten maken in dat opzicht geen keuze voor een van deze twee aspecten van studentonderzoek, maar vinden deze allebei belangrijk (zie bijlage 2, vragen 4 en 5 in tabel B.6).

Een schoolopleider heeft naar oplossingen gezocht voor meer betrokkenheid vanuit school voor studentonderzoek:

Dit schooljaar heeft de school voor het eerst binnen het netwerk voorgesteld dat studenten en lio's onderzoeken verrichten waar de school ook wat aan heeft. In het verleden kwam het nog al eens voor dat studenten samen met de hogeschool een onderzoek afspraken, waar de school verder helemaal niets mee te maken had. Met het oog op deze nieuwe aanpak heeft de school binnen de vakgroepen eerst geïnventariseerd aan wat voor onderzoek op school behoefte zou zijn. De tendens bestaat nu dat studenten steeds meer onderzoek doen waar de vakgroepen wat aan hebben.

gepresenteerd. Ik zie dit als één van de belangrijkste redenen waarom de onderzoeken vorig jaar 'niet in school zijn geland'.

Voor wat betreft de aansluiting bij praktijksituaties stemt de feitelijke situatie overeen met de wenselijke situatie. Voor wat betreft de aansluiting bij de eisen van de opleiding is de feitelijke situatie niet bevraagd. Tot slot plaatsen we een opmerking van een respondent, die schrijft bij de open vraag over opbrengsten "Laat voorop blijven staan dat we studenten opleiden tot docenten en niet tot onderzoekers."

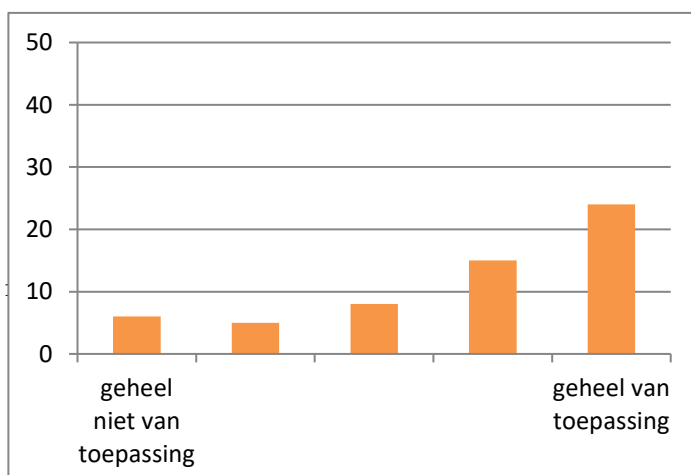
Een onderzoekscoördinator legt in een interview uit hoe ze verder kennis verspreiden:

We hebben sinds kort vanuit de opleidingsschool een website waar we pdf's van onderzoeken op plaatsen. Ik verwacht een database van journal-achtige opzet, waarin mensen stukken kunnen zoeken. Alleen vanwege privacy-gevoeligheden kan je soms niet publiceren. Maar ik vind dat het principieel zo moet zijn dat het gedeeld wordt. Je doet het onderzoek voor de school, voor je vak, voor collega's, daar moeten anderen van kunnen leren.

Over docentonderzoek

De resultaten van de stellingen over docentonderzoek (zie bijlage 2, tabel B.7) wijzen erop dat het gebruikelijk is dat enkele docenten toegewezen tijd krijgen van hun opleidingsscholen voor het uitvoeren van docentonderzoek, zie figuur 2.3. Er zullen waarschijnlijk verschillen zijn tussen opleidingsscholen op dit vlak, maar de kleine aantallen respons per opleidingsschool geven niet de mogelijkheid om na te gaan hoe de situatie is per opleidingsschool.

Figuur 2.3 In onze opleidingsschool wordt docentonderzoek uitgevoerd door docenten die hiervoor toegewezen tijd krijgen. M=3,8; N=58.

Volgens de respondenten zouden docenten die praktijkgericht onderzoek uitvoeren, daarbij moeten aansluiten bij drie doelen (zie bijlage, vragen 12, 13, 14 in tabel B.7):

- bij hun eigen beweegredenen (M=4,2);
- bij hun eigen vak (M=4,0);
- bij thema's die breder spelen in school (M=3,9).

Op deze drie stellingen over docentonderzoek zijn de meningen gelijkelijk verdeeld.

Net als we bij studentonderzoek zagen, wordt door bijna alle respondenten aangegeven dat het belangrijk is om opbrengsten van docentonderzoek te delen met docenten en schoolleiders, maar gebeurt dit in de praktijk minder (zie bijlage, vragen 8, 9 en 15 in tabel B.7). Een van de respondenten schrijft bij de open vraag over opbrengsten: "Docenten die onderzoek doen willen graag hun kennis en ervaring delen, maar de mogelijkheden daarvoor zijn redelijk beperkt. Vaak is er geen tijd of interesse van de ontvangende kant."

Een bestuurder betoogt over de verspreiding van onderzoeksresultaten:

Als je zegt 'opbrengsten moeten worden gedeeld', dan denk ik dat dat te eenvoudig en te direct is. Dat zou impliceren dat als onderzoek is afgerond, je dat onderzoek neemt als vertrekpunt. Ik vind dat onderzoek een bepaalde bijdrage geeft aan ontwikkelingen in school. Op het moment dat je met zo'n ontwikkeling in school bezig bent, dan pak je zo'n onderzoeksresultaat erbij. Want op dat moment is het relevant, dan is het just-in-time. Je moet er dus dieper over nadenken welke informatie je gedurende het jaar aan collega's gaat ontsluiten die daar belang bij hebben.

Een coördinator van een opleidingsschool benoemt dilemma's voor kennisverspreiding en een mogelijke oplossing:

Het lukt wel om mensen bij elkaar te krijgen op de bredere evenementen in een jaarrooster, maar dat zijn dan altijd de sleutelfiguren (de schoolopleiders, coaches, studenten). Juist om de mensen in het team, ook de vakcollega's, goed te informeren vraagt een andere manier van organiseren, helemaal als je het schooloverstijgend wil doen. Daarin ligt voor onze opleidingsschool wel een grote uitdaging, want we hebben 11 vo-scholen onder 8 verschillende besturen en hebben te maken met 6 opleidingsinstituten. Zie die maar eens bij elkaar te brengen.

Je moet erg sturen op de verbinding tussen de onderwerpen. Daarin zijn we wel zoekende: kunnen we bijvoorbeeld de vakcollega's of teams ook eens per semester bij elkaar krijgen? We hebben dit jaar een traject uitgezet waarbij we in plaats van 11 scholen eerst in trio's zijn gaan werken: het is vaak makkelijker om een afspraak met 3 scholen te maken dan met alle 11 scholen verspreid over de hele regio.

Respondenten die docentonderzoek begeleiden verschillen significant op de vraag of uitkomsten van docentonderzoek worden verspreid, van degenen die docentonderzoek begeleiden niet als taak hebben ($t(55) = -2,539, p = 0,014$). De groep respondenten die docentonderzoek begeleiden heeft een significant hogere score gegeven (M verschil = 0,934, $p < 0,05$) op deze vraag, dan degenen die geen docentonderzoek begeleiden. Zie tabel 2.2. Omdat we ditzelfde patroon ook constateren bij uitkomsten van studentonderzoek lijkt dit erop te wijzen dat begeleiders van docentonderzoek positiever zijn over de verspreiding van uitkomsten van onderzoek, dan degenen die daar niet rechtstreeks bij betrokken zijn.

Tabel 2.2 Significante verschillen in mening over de vraag: In onze opleidingsschool worden uitkomsten van docentonderzoek digitaal/schriftelijk verspreid onder docenten en schoolleiders.

Werkzaam in deze organisatie	M	SD	N
School	3,5	1,34	23
Hoger onderwijs	2,6	1,34	34

Ook hebben we gevraagd naar de organisatie van kenniskringen, zowel bovenschools als per school. Op beide vragen is neutraal gescoord, resp. $M=3,2$ en $2,8$ (zie bijlage, tabel B.7).

Opbrengsten praktijkgericht onderzoek

De aanwezigheid van praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool heeft geleid tot een range aan opbrengsten, aldus de respondenten (zie bijlage 2, tabel B.8A, B en C). We geven ze weer op het niveau van samenwerkingsverband, school en docentonderzoek.

Opbrengsten op niveau van samenwerkingsverband

De respondenten vinden de opbrengsten in het samenwerkingsverband van de opleidingsschool van toepassing op de situatie die zij kennen:

- structureel aandacht voor onderzoek in het samenwerkingsverband ($M=4,0$)
- betere samenwerking tussen de scholen en lerarenopleidingen ($M=3,8$);
- de aanstelling van een coördinator onderzoek in het samenwerkingsverband ($M=3,8$).

Opbrengsten op schoolniveau

De opbrengsten op schoolniveau zijn volgens de respondenten (enigszins) van toepassing op de situatie die zij kennen. De respondenten zien vooral dat verbeteringen doorgevoerd zijn in de eigen schoolpraktijk van de docent of student en minder dat er ook verbeteringen in school zijn doorgevoerd die breder zijn dan die van de situatie van de docent of student.

We geven de opbrengsten weer van hoog naar laag:

- het doorvoeren van verbeteringen in de eigen schoolpraktijk van de docent of student die het onderzoek heeft uitgevoerd ($M=3,7$);
- de aanstelling van een coördinator onderzoek op de scholen ($M=3,4$);
- versterking van de onderzoekscultuur op de scholen, waaronder een onderzoekende houding van docenten ($M=3,4$);
- prominent aanwezig aandacht voor onderzoek in de scholen ($M=3,2$);
- het doorvoeren van verbeteringen in de scholen; breder dan alleen bij de docent of student die het onderzoek heeft uitgevoerd ($M=3,1$).

Opbrengsten wat betreft organisatie van docentonderzoek

Respondenten geven aan dat de opbrengsten wat betreft de organisatie van docentonderzoek enigszins van toepassing zijn in de organisatie:

- begeleiding van docentonderzoekers vanuit de lerarenopleiding (M=3,6);
- het organiseren van workshops onderzoek voor docenten die onderzoek uitvoeren (M=3,3);
- onderzoeksgroepen waarin docenten onderzoek uitvoeren (M=3,2).

Een van de respondenten schrijft bij de open vraag over opbrengsten: “Onderzoek [wordt] als sterk instrument van professionalisering herkend.”

Een coördinator van een opleidingsschool is trots op hoe de begeleiding van lio's op onderzoeksvlak in de structuur is geborgd:

In onze opleidingsschool zijn alle lio's op de 23 locaties elke woensdagmiddag uitgeroosterd. Dan zijn er workshops over onderzoek doen, in het begin meer en uiteindelijk wordt dat minder frequent. Die woensdagen blijven zeker bestaan: het helpt studenten om onderzoek af te ronden. Ze worden begeleid door de overkoepelend onderzoekscoördinator, twee instituutsbegeleiders en de vijf coördinatoren van de scholen.

Onderwerp 2. Randvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek

Over het belang van de gestelde randvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek zijn de respondenten het eens. Op alle stellingen is een score te zien van 3,4 tot maar liefst 4,8. Er zijn wel verschillen per randvoorwaarde op te merken; we lopen ze langs (zie bijlage 2, tabel B.9).

Financiering

Op de stellingen over financiering van praktijkgericht onderzoek wordt hoog gescoord door de respondenten. De antwoorden duiden erop dat respondenten het belang inzien van zowel eigen gelden vanuit scholen als subsidies voor praktijkgericht onderzoek (resp. M=4,4 en 4,5). Ook wordt belangrijk gevonden dat een specifiek deel van de subsidies voor opleidingsscholen geormerkt is voor praktijkgericht onderzoek (M=4,3).

Een coördinator van een opleidingsschool geeft haar mening over subsidies:

Jazeker zijn subsidies voor onderzoek van belang, maar het gaat niet alleen om de hoogte van het bedrag, maar ook om het oormerken. Wij zien als meerwaarde dat er veel meer sprake is van een onderzoekscultuur in de scholen. Dat is vooral te danken aan de onderzoekscoördinator: die weet van alle onderzoeken af, heeft overzicht, kan onderzoeken combineren en onderzoekers met elkaar in contact brengen, hij is goed op de hoogte. Als geld geormerkt wordt, geef je aandacht aan onderzoek en geef je het belang ervan aan.

Doelen en belangen afstemmen

De respondenten menen dat doelen en belangen van scholen en lerarenopleidingen onderwerp van gesprek zouden moeten zijn tussen de partijen en dat dit goed afgestemd moet worden (M=4,6). Ook vinden de

meeste respondenten dat er per school een onderzoeksagenda dient te worden vastgesteld, ten behoeve van goede samenwerking en aansluiting bij de deelnemende docenten op de scholen (M=4,1).

Een opleidingscoördinator licht toe:

De grootste belemmering met betrekking tot het onderzoek dat studenten doen, vind ik het feit dat de studenten met heel veel belangen te maken hebben: het eigen belang, het belang van de instituten en het belang van de scholen. Pas dit jaar hebben we het echt voor elkaar gekregen dat we zelf als opleidingsschool een onderzoeksagenda hadden, die tijdig bekend was, zodat we die op schoolniveau konden bespreken met de nieuwe lio's, zodat ze daar ook een eigen keuze uit konden maken. Dat heeft ertoe geleid dat er dit jaar voor het eerst echt onderzoek is gedaan door lio's op basis van onze onderzoeksagenda. In de onderzoeksagenda staan onderzoeken op drie niveaus:

- *thema's die uit ons strategisch beleidsplan komen;*
- *thema's die specifiek zijn voor bepaalde locaties;*
- *thema's die uit de vakgroepen komen.*

Een bestuurder legt uit waar hun onderzoeksagenda toe dient:

Ik heb onze onderzoekskoördinator gevraagd om een voorzet te doen voor een onderzoeksagenda: Wat zijn de onderzoeken tot nu toe en dat leggen naast onze eigen visie en beleidsagenda. Ik vond dat er teveel onderzoek los gebeurde, zonder dat er een filosofie achter zat. Het is belangrijk dit soort ontwikkelingen in het kader te plaatsen waar je als school mee bezig bent. Een onderzoeksagenda helpt daarbij. Zo kanaliseer je de stromen van informatie waar docenten al mee bezig zijn en heeft onderzoek gemakkelijker impact op diegenen die er wat mee moeten.

Draagvlak en professionele ruimte

Zeer belangrijk als randvoorwaarde voor praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool wordt de ondersteuning vanuit de schoolleiding genoemd (M=4,8).

Dat docenten zelf initiatief nemen in onderhandeling/gesprek met de schoolleiding en ondersteuning door docenten voor praktijkgericht onderzoek wordt relatief minder belangrijk gevonden (resp. M=3,6 en 3,4).

Over de ondersteuning vanuit docenten voor praktijkgericht onderzoek zijn de meningen bovendien verdeeld en worden significante verschillen gezien ($F(2,58) = 3,597, p = 0,034$). Respondenten werkzaam op een school zijn significant (M verschil = 0,893, $p < 0,05$) vaker van mening dat ondersteuning vanuit docenten belangrijk is, dan respondenten werkzaam in het hoger onderwijs. Zie tabel 2.3. Respondenten werkzaam in de organisatie van het samenwerkingsverband scoren op deze vraag tussen beide andere groepen in.

Tabel 2.3 Significante verschillen in mening over de vraag: Praktijkgericht onderzoek moet door alle docenten van harte ondersteund worden.

Werkzaam in deze organisatie	M	SD	N
School	3,8	1,11	32

Onderzoekende houding en samenwerking

Ook bij de vraag over onderzoekende houding van docenten zien we een significant verschil tussen respondenten ($F(2,59) = 8,906, p = 0,000$). Respondenten werkzaam in de organisatie van het samenwerkingsverband zijn het er significant (M verschil = 1,295, $p < 0,05$) meer mee eens dat een onderzoekende houding van docenten een basisvoorwaarde is voor het ontwikkelen van kennis en onderzoeksvaardigheden, dan respondenten werkzaam in het hoger onderwijs. Zie tabel 2.4. Respondenten werkzaam op school scoren overigens op deze vraag tussen beide andere groepen in.

Een van de respondenten schrijft bij de open vraag over randvoorwaarden: “We moeten geen professionele onderzoekers, maar onderzoekende professionals ontwikkelen in het onderwijs.”

Tabel 2.4 Significante verschillen in mening over de vraag: Een onderzoekende houding van docenten, is een basisvoorwaarde voor het ontwikkelen van kennis en onderzoeksvaardigheden.

Werkzaam in deze organisatie	M	SD	N
Samenwerkingsverband	4,9	0,35	32
Hoger onderwijs	3,6	1,65	14

Respondenten zijn het er verder mee eens dat docenten in samenwerking met elkaar onderzoeken moeten uitvoeren ($M=3,9$).

Een onderzoekskoördinator geeft aan:

Elke docent zou van nature een onderzoekende houding in zich moeten hebben. We kunnen veel kritischer kijken naar ons onderwijs om die te verbeteren. Bij studenten moet het niet gezien worden als afvinken voor de opleiding, maar als een wezenlijk onderdeel van je vak. Dit geldt niet alleen voor nieuwe docenten. Ook de zittende docenten moeten dat blijven doen en dit gebeurt gelukkig ook vaak. Tijdens een functioneringsgesprek dient de schoolleider te vragen waarom je bepaalde keuzes maakt en welke bronnen je hebt geraadpleegd.

Onderwerp 3. Continuïteit van praktijkgericht onderzoek

Rol van samenwerkingsverband in toekomst

Voor inbedding van praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool zien vrijwel alle respondenten een rol weggelegd voor het samenwerkingsverband (zie bijlage 2, tabel B.10). Het samenwerkingsverband zou met name structureel aandacht moeten houden voor onderzoek in de scholen ($M=4,8$) en een onderzoekscultuur in de scholen helpen te bevorderen ($M=4,6$). Ook heeft het samenwerkingsverband een taak om onderzoeksresultaten te bundelen en verspreiden naar de scholen en lerarenopleidingen ($M=4,4$), en de verantwoordelijkheid om bovenschoolse kenniskringen te organiseren ($M=4,2$).

Een bestuurder is gestart met professionele leergemeenschappen (PLG's) binnen de school:

Het is een belemmering om mensen uit verschillende teams en secties bij elkaar te kunnen brengen om samen iets te ontwikkelen. We zijn net gestart met PLG's binnen de school, daar zou dit van de grond moeten komen. We staan eigenlijk aan de vooravond van deze ontwikkeling. Daarbij komt de belemmering van tijd, omdat het geen prioriteit heeft. We proberen de prioriteit in de hoofden van de mensen hoger te krijgen, want aan de facilitering ligt het niet.

Er is een significant verschil op de vraag over bovenschoolse kenniskringen ($F(2,57) = 4,612, p = 0,014$). Respondenten werkzaam op een school vinden significant (M verschil = 0,808, $p < 0,05$) meer dan respondenten werkzaam in het hoger onderwijs dat samenwerkingsverbanden dit soort bovenschoolse kenniskringen horen te organiseren. Zie tabel 2.5. Respondenten werkzaam in de organisatie van het samenwerkingsverband scoren op deze vraag tussen beide andere groepen in.

Tabel 2.5 Significante verschillen in mening over de vraag: Om praktijkgericht onderzoek in te bedden zal het samenwerkingsverband de verantwoordelijkheid hebben om bovenschoolse kenniskringen te organiseren waarin docenten van meerdere scholen bij elkaar komen.

Werkzaam in deze organisatie	M	SD	N
School	4,5	0,72	32
Hoger onderwijs	4,0	0,95	13

Toekomst van docentonderzoek

Op de stellingen over hoe de toekomst van docentonderzoek eruit ziet (zie ook tabel B.10 in bijlage 2) geven de respondenten vooral een hoge score voor 'Elke docent zou een onderzoekende houding moeten hebben om zichzelf te ontwikkelen als docent' ($M=4,4$). Wat lager scoort de stelling 'Elke docent zou zelf onderzoek moeten uitvoeren om kennis te ontwikkelen op basis van onderzoek.' ($M=3,4$). Respondenten zien dus meer in een onderzoekende houding voor alle docenten, dan dat alle docenten zelf onderzoek gaan uitvoeren.

Wel geven respondenten aan dat er op elke school enkele docenten zelf onderzoek zullen gaan uitvoeren ($M=4,3$). Ook verwachten ze dat docenten vaker samen met onderzoekers van hogescholen en universiteiten onderzoek gaan uitvoeren ($M=4,2$).

Een coördinator van de opleidingsschool geeft als advies:

Als je iets wilt met onderzoek, benoem dan een coördinator en docentenonderzoekers. Als je het goed hebt ingebouwd in de structuur, hoeft het niet af te hangen van enkele mensen. Dan wordt het ook gecontinueerd als er mensen vertrekken. Beperk het niet tot een klein groepje mensen. Zorg er daarnaast voor dat je de onderzoekende houding van docenten stimuleert. Als iemand iets roept, moet je dat ook kunnen onderbouwen. Het is een attitude die je met elkaar moet aannemen.

Toekomstbeelden praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool

In tabel 2.4 zijn zeven stellingen geplaatst van hoog naar laag qua score die de respondenten geven op de vraag 'Wat is uw beeld van de nabije toekomst van praktijkgericht onderzoek?'

Tabel 2.4 Wat is uw beeld van de nabije toekomst? Dan zal praktijkgericht onderzoek ...

Op rangorde geplaatst van hoog naar laag	M	SD	N
A. ... en opleiden blijvend met elkaar worden verbonden.	4,4	0,689	59
B. ... ten dienste staan van het versterken van de onderzoekscultuur in de scholen.	4,2	0,767	59
C. ... onderdeel zijn van intensieve samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen.	3,9	0,859	57
D. ... onderdeel moeten worden van de nieuw op te zetten academische werkplaatsen.	3,9	0,980	51

E. ... op een lager pitje komen te staan, waarbij de aandacht niet direct gaat naar het doen van onderzoek.	2,4	1,112	57
F. ... door steeds minder docenten worden uitgevoerd.	2,0	0,999	55
G. ... losgekoppeld worden van opleiden in de school.	1,7	0,784	50

Alle respondenten zijn op dit moment betrokken bij praktijkgericht onderzoek vanuit de opleidingsschool en in de toekomst zien zij voor zich dat onderzoek en opleiden blijvend met elkaar verbonden worden (M=4,4). Niet van toepassing op de opleidingsscholen van de nabije toekomst vinden de respondenten de stelling dat onderzoek losgekoppeld wordt van opleiden in de school (M=1,7) en de stelling dat onderzoek door steeds minder docenten wordt uitgevoerd (M=2,0). Tot slot zien we een relatief lage score op de vraag of onderzoek op een lager pitje komt te staan in de nabije toekomst (M=2,4). Wel betoogt een van de respondenten bij de open vraag over continuïteit: “De ondersteunende subsidie voor de academische kop heeft geholpen om het onderwerp goed op de agenda te krijgen. Het is jammer dat op het moment dat de stap naar daadwerkelijke implementatie gezet gaat worden deze geldstroom opdroogt. Het zou wenselijk zijn dat dit (wellicht geormerkt) in de bekostiging van de school zou worden opgenomen. Het is een kwestie van lange adem en het kost tijd om een generatie op te voeden waarvoor onderzoek doen en een onderzoekende houding hebben een vanzelfsprekendheid is.”

Deze antwoorden over continuïteit van praktijkgericht onderzoek in opleidingsscholen suggereren dat de respondenten verwachten dat er blijvende aandacht voor praktijkgericht onderzoek zal zijn de komende jaren.

Een van de coördinatoren van een opleidingsschool licht toe:

Dankzij de onderzoekscultuur in de scholen laat je aan studenten zien dat het draait om een onderzoekende houding om je eigen lespraktijk te verbeteren. Het is een eenmalige activiteit op de opleiding, maar het moet iets zijn dat om je heen ook door docenten wordt gedaan. De onderzoekscultuur hebben we de afgelopen jaren met elkaar bereikt en dat moeten we niet overboord gooien.

3 Conclusie

Onderzoeksvragen

In het nu voorliggende onderzoek, uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut in opdracht van het Steunpunt Opleidingsscholen van de VO-raad, richten we onze pijlen op het praktijkgerichte onderzoek dat uitgevoerd wordt in de opleidingsscholen in het voortgezet onderwijs, zowel academische als niet-academische opleidingsscholen. Opleidingsscholen worden aangemerkt als samenwerkingsverband van schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen. Het Steunpunt is benieuwd naar de mening van betrokkenen in de samenwerkingsverbanden over de opbrengsten van onderzoek, de waarde van dit onderzoek, de basisvoorwaarden om die waarde te bereiken en de ambities die er leven met betrekking tot onderzoek in vo-opleidingsscholen.

De onderzoeksvraag die centraal staat in dit onderzoek, was:

Welke meerwaarde heeft praktijkgericht onderzoek in de vo-(academische) opleidingsscholen volgens de betrokkenen in de samenwerkingsverbanden van schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen?

Met de *betrokkenen* bedoelen we degenen die werkzaam zijn in de samenwerkingsverbanden en die direct betrokken zijn bij praktijkgericht onderzoek in de opleidingsscholen. Onder praktijkgericht onderzoek verstaan we onderzoek dat door leraren-in-opleiding (lio's) en docenten wordt uitgevoerd in de schoolpraktijk en waarvan het proces en de uitkomsten praktijkrelevant, contextrijk en –specifiek zijn.

De deelvragen van het onderzoek zijn gericht op drie hoofdonderwerpen. In alle deelvragen gaat het nadrukkelijk om de mening van de betrokkenen in de samenwerkingsverbanden in het voortgezet onderwijs:

1. Wat beschouwen de betrokkenen als de belangrijkste **opbrengsten** van praktijkgericht onderzoek in de vo-opleidingsscholen?
2. Welke **organisatorische basisvoorwaarden** dragen bij aan het behalen van opbrengsten van praktijkgericht onderzoek in de vo-opleidingsscholen?
3. Op welke manieren wordt **continuïteit** nagestreefd wat betreft praktijkgericht onderzoek in de vo-opleidingsscholen?

Het onderzoek is uitgevoerd in drie rondes: een expertraadpleging bij acht experts, een vragenlijstonderzoek waarvan de vragenlijst door 69 respondenten is ingevuld, en interviews met sleutelpersonen van vier opleidingsscholen. Alvorens de conclusies te bespreken, willen we ingaan op de

beperkingen van dit onderzoek. Dit onderzoek moet nadrukkelijk gezien worden als verkennend onderzoek, waarbij de resultaten, met name de resultaten uit de vragenlijst, beschouwd moeten worden als indicaties van meningen van betrokkenen bij praktijkgericht onderzoek in opleidingsscholen. Dit heeft vooral te maken met de relatief lage respons van 69 mensen waardoor er helaas geen berekeningen gemaakt kunnen worden om verschillen te weten te komen tussen de (academische) opleidingsscholen. Wel biedt dit onderzoek een algemeen beeld van hoe er wordt aangekeken tegen praktijkgericht onderzoek in vo-(academische) opleidingsscholen.

We gaan achtereenvolgens in op de conclusies van het onderzoek op de drie deelvragen, waarbij we de resultaten uit de drie rondes dataverzameling samengenomen hebben.

Opbrengsten van praktijkgericht onderzoek

De eerste deelvraag gaat over opbrengsten van praktijkgericht onderzoek. Uit de vragenlijst komt naar voren dat de aanwezigheid van praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool heeft geleid tot een range aan opbrengsten. De meest voorkomende opbrengsten zijn *structureel aandacht voor onderzoek* in het samenwerkingsverband van de opleidingsschool en de aanstelling van een *coördinator onderzoek in het samenwerkingsverband*. Op de scholen zijn de meest voorkomende opbrengsten de *begeleiding van docentonderzoekers vanuit de lerarenopleiding* en de betere samenwerking tussen de scholen en lerarenopleidingen. Uit de expertraadpleging komt eveneens naar voren dat een *goede samenwerking* kan ontstaan tussen scholen en lerarenopleidingen, maar wordt als voorwaarde genoemd dat de structuur goed op orde is. De experts maken voorts de kanttekening dat samenwerking afhankelijk is van goede, persoonlijke contacten en dat dit soms maar tot een kleine groep mensen beperkt is.

Over het ontstaan van een *onderzoekscultuur* in de opleidingsscholen schrijft een van de experts dat die “... in sommige scholen voorzichtig aan het ontstaan is, maar zeker geen gemeengoed is.” Ook uit de vragenlijst blijkt dat betrokkenen vinden dat praktijkgericht onderzoek heeft geleid tot een versterking van de onderzoekscultuur op de scholen, hoewel deze opbrengst minder groot wordt geacht en waarschijnlijk verschilt per opleidingsschool.

Bij *studentonderzoek* komt het dilemma om de hoek kijken voor welk doel het onderzoek uitgevoerd wordt en met welk onderwerp. Oftewel een “spagaat tussen school en instituut”, zoals een van de experts beschrijft. Een andere expert benoemt dat geprobeerd wordt dit dilemma op te lossen door de lio te laten inzien dat het onderzoek niet “een opdracht van het instituut is die ook uitgevoerd moet worden, maar een deel van de rol als docent is”. De vragenlijst geeft het beeld dat betrokkenen bij praktijkgericht onderzoek vinden dat lio's met hun onderzoek zowel moeten aansluiten bij een eigen praktijksituatie als bij de eisen van de opleiding. De respondenten maken in dat opzicht geen keuze voor een van deze twee aspecten van studentonderzoek en vinden beide aspecten even belangrijk.

Uit de vragenlijst blijkt dat het gebruikelijk is dat op opleidingsscholen enkele docenten toegewezen tijd krijgen voor het uitvoeren van *docentonderzoek*. Dit type onderzoek moet volgens de respondenten aansluiten bij de eigen beweegredenen van de docent, bij het vak dat de docent geeft en bij thema's die breder spelen in school; kortom er zijn diverse onderwerpen geschikt voor docentonderzoek. Uit de expertraadpleging komt een beeld naar voren dat praktijkgericht onderzoek vooral een duidelijke aansluiting zou moeten hebben met thema's voor schoolontwikkeling.

Zowel de experts als vrijwel alle betrokkenen die de vragenlijst hebben ingevuld zijn het eens over het belang van het *delen van opbrengsten* uit praktijkgericht onderzoek naar docenten en schoolleiders. Dit geldt voor zowel studentonderzoek als docentonderzoek. Hiermee kan de impact van onderzoek op de

praktijk vergroot worden. De analyse van het vragenlijstonderzoek lijkt erop te wijzen dat begeleiders van docentonderzoek positiever zijn over de verspreiding van uitkomsten van onderzoek, dan degenen die geen rechtstreekse taak hebben bij de begeleiding van docentonderzoek. Uit de expertraadpleging komt verder naar voren dat benutting door anderen niet altijd mogelijk is, omdat het onderzoek niet voor iedereen relevant of bruikbaar is. Ook wordt benadrukt dat delen van kennis en resultaten alleen mogelijk is bij bepaalde randvoorwaarden (o.a. scholingsdag, draagvlak, actieve betrokkenheid schoolleiding). Wellicht dat daardoor uit het vragenlijstonderzoek blijkt dat het verspreiden van opbrengsten uit onderzoek nog niet regelmatig gebeurt op alle opleidingsscholen.

Uit de interviews met sleutelpersonen in vier opleidingsscholen komen enkele aanvullende inzichten naar voren. We zien dat scholen op verschillende manieren meer nadruk leggen op praktijkgericht onderzoek: Men wil de relevantie van het studentonderzoek vergroten voor vakgroepen in school; men wil als school bepalen wat de onderzoeksagenda is en ervoor zorgen dat de student daarop aansluit met het uit te voeren onderzoek; men draagt vanuit de scholen meer verantwoordelijkheid voor de begeleiding van onderzoek.

Uit de interviews maken we verder op dat kennis verspreiden vanuit student- en docentonderzoek bepaald geen sinecure is. Dit komt onder meer omdat het vraagt om afstemming en betrokkenheid van veel scholen en besturen. De opleidingsscholen zetten op meerdere terreinen stappen om kennisverspreiding te bevorderen: de geïnterviewden benoemen dat er tijdens het uitvoeren van onderzoek regelmatig begeleiding is en dat studenten worden gevraagd om aanwezig te zijn bij teamvergaderingen. Na afloop van onderzoek worden onderzoeksrapporten steeds vaker geplaatst op een website van de opleidingsschool, of wordt een afsluitende bijeenkomst voor geïnteresseerden georganiseerd en een presentatie gehouden in het team. Aanvullende uitdagingen zijn dat docenten open moeten staan voor resultaten uit onderzoek en dat docenten tijd en gelegenheid moeten hebben om de resultaten tot zich te nemen. Adviezen die hiervoor gegeven zijn door de geïnterviewden: op tijd betrekken van docenten bij een onderzoek (zodat ze willen weten wat er uit komt) en inhaken op het praktijkprobleem dat de aanleiding voor het onderzoek was en niet alleen focussen op het onderzoek zelf.

Organisatorische basisvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek

De tweede deelvraag betreft organisatorische basisvoorwaarden. Uit het onderzoek komt een aantal randvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek naar voren, die breed gedragen worden door de experts en de respondenten van de vragenlijst.

De helft van de experts is het eens dat *subsidies* onmisbaar zijn als aanvulling op tijd en ruimte die vanuit scholen wordt gefaciliteerd en gecreëerd. De andere helft van de experts is het daarmee oneens, want: "Onderzoek is afhankelijk van de mogelijkheden van de school zelf." Uit het vragenlijstonderzoek komt naar voren dat respondenten het belang inzien van zowel eigen gelden vanuit scholen als subsidies voor praktijkgericht onderzoek. Ook wordt belangrijk gevonden dat een specifiek deel van de subsidies voor opleidingsscholen geormerkt is voor praktijkgericht onderzoek.

Experts adviseren dat er per school een *onderzoeksagenda* wordt vastgesteld, om te voorkomen dat een onderwerp te ver af staat van wat docenten willen onderzoeken. Verder achten experts het van belang dat scholen en lerarenopleidingen hun doelen en belangen bespreken en afstemmen. Dit komt in grote mate overeen met de resultaten uit de vragenlijst.

De *ondersteuning vanuit de schoolleiding* voor praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool wordt als zeer belangrijke randvoorwaarde gezien. Het gaat om een actieve, faciliterende en stimulerende schoolleiding.

Over de *ondersteuning vanuit docenten* voor praktijkgericht onderzoek zijn de meningen verdeeld, althans dat blijkt uit de vragenlijstanalyse: Mensen werkzaam op een school vinden vaker dat ondersteuning vanuit docenten belangrijk is voor praktijkgericht onderzoek, dan respondenten werkzaam in het hoger onderwijs.

Uit de vragenlijstanalyse blijkt verder dat een *onderzoekende houding van docenten* over het algemeen als een basisvoorwaarde wordt gezien voor het ontwikkelen van kennis en onderzoeksvaardigheden. Experts beschouwen een onderzoekende houding niet alleen als een voorwaarde, maar ook als een opbrengst van praktijkgericht onderzoek.

Uit de interviews met sleutelpersonen in vier opleidingsscholen maken we op dat de genoemde randvoorwaarden van belang worden geacht voor het goed functioneren van onderzoek in de opleidingsschool. De randvoorwaarden dragen bij aan inbedding van onderzoek in de organisatie, zoals de aanstelling van coördinatoren onderzoek en regelmatige bijeenkomsten over onderzoek, maar ook het ontstaan van een onderzoekscultuur. Met geormerkte gelden voor onderzoek ontvangen onderzoeksbegeleiders en onderzoekskoördinatoren taakuren. Daarnaast noemen de geïnterviewden dat vanuit bestuur en directie stimulans en aandacht nodig is om aan praktijkgericht onderzoek voldoende prioriteit te geven.

Continuïteit van praktijkgericht onderzoek in opleidingsscholen

De derde deelvraag gaat over continuïteit van praktijkgericht onderzoek in opleidingsscholen. De meeste experts zijn van mening dat voor inbedding van praktijkgericht onderzoek zowel aandacht moet zijn voor het *structurele aspect* (zoals facilitering van uren; coördinator) als voor het *culturele aspect* (zoals onderzoekende houding; draagvlak).

Een derde van de experts voorzien dat de rol van *docent-als-onderzoeker* in de toekomst groter wordt. Zo wordt genoteerd: “Onderzoekstijd ligt in het verschiet” en “De stip op de horizon is de docent als onderzoeker”. Twee derde van de experts zijn van mening dat een *onderzoekende houding* voorop zal komen te staan. Uit de vragenlijst blijkt dat betrokkenen bij praktijkgericht onderzoek iets meer zien in een onderzoekende houding voor alle docenten, dan dat alle docenten zelf onderzoek gaan uitvoeren. Wel verwachten respondenten dat er op elke school enkele docenten zelf onderzoek zullen gaan uitvoeren en dat docenten vaker samen met onderzoekers van hogescholen en universiteiten onderzoek gaan uitvoeren.

Uit de expertraadpleging hebben we vier toekomstperspectieven gedestilleerd, die vervolgens in de vragenlijst zijn voorgelegd aan respondenten. Na analyse van de vragenlijst komt vooral het toekomstbeeld naar voren dat *onderzoek en opleiden blijvend met elkaar worden verbonden*. Zo schrijft een van de experts: “Onderzoek is een vorm van opleiden en zonder opleiden kun je geen onderzoek doen”. De *samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen* zal ook in het teken blijven staan van praktijkgericht onderzoek, zo menen respondenten. Praktijkgericht onderzoek zal daarbij ten dienste staan van het *creëren van een onderzoekscultuur* in de scholen. Een toekomst waarin onderzoek op een lager pitje komt te staan, is een toekomstbeeld dat niet door de resultaten van de vragenlijst wordt ondersteund. Wel menen enkele experts dat in de nabije toekomst “prioritering van gelden niet direct gaan naar het doen van onderzoek”. We vermoeden dat dit bij meerdere opleidingsscholen zal gaan spelen.

De interviews met sleutelpersonen in vier opleidingsscholen bevestigen de toekomstbeelden die geschetst werden door de experts en die in de vragenlijst naar voren komen. De geïnterviewden betogen dat van docenten een onderzoekende houding mag worden verwacht, maar dat ze geen onderzoekers hoeven te worden. De kiem voor een onderzoekende houding zal bij studenten moeten liggen, die na hun opleiding

als nieuwe docenten met een onderzoekende houding aan de slag kunnen gaan. Het gaat bij een onderzoekende houding van de docent om een nieuwsgierige en kritische blik op het eigen lesgeven als basis voor het willen uitzoeken van een praktijkprobleem. Zo'n onderzoekende houding kan bijdragen aan het ontstaan van een onderzoekscultuur in school. Een onderzoekscultuur kan op zijn beurt weer bijdragen aan een onderzoekende houding bij meer docenten en dat ze dat als docent gewoon gaan vinden. Uit de interviews is op te maken dat de onderzoekscultuur van sommige scholen zich in een verdergaand stadium bevindt dan van andere scholen in dezelfde opleidingsschool. Daarbij valt op dat reguliere opleidingsscholen meer aandacht hebben gekregen voor praktijkgericht onderzoek in hun organisatiestructuur. Dit blijkt onder andere uit de inpassing van bijeenkomsten in het jaarrooster voor onderzoeksbegeleiding van studenten. Dit is een ontwikkeling die enkele jaren geleden in de opleidingsscholen met een academische kop reeds is ingezet. Veel sleutelpersonen zien een rol van betekenis voor de opleidingsschool in het verder verspreiden van de onderzoekscultuur in de scholen, bijvoorbeeld door good practices met elkaar te delen en door begeleiding te bieden aan studenten en docenten.

Meerwaarde

Er wordt door de partijen die participeren in de opleidingsscholen gezocht naar manieren waarmee praktijkgericht onderzoek een groeiende meerwaarde kan krijgen. De deelname aan academische werkplaatsen waarin scholen en hoger onderwijs nauw samen werken aan praktijkgericht onderzoek en die opbrengsten delen met elkaar en anderen in het onderwijs- en onderzoeksveld lijkt een geschikte manier. Daarnaast is het de moeite waard om ook andere samenwerkingsvormen tussen scholen en onderzoekers te verkennen en om na te gaan op welke manieren praktijkgericht onderzoek nog meer een bijdrage kan leveren aan het doorvoeren van verbeteringen in de schoolpraktijk.

Uit dit onderzoek blijkt dat er blijvend gewerkt zal worden aan opleidingsscholen waar praktijkgericht onderzoek in ieder geval ten dienste staat van het creëren van een onderzoekscultuur in de scholen. In deze scholen zal er continue aandacht zijn om de onderzoekende houding van studenten en docenten te bevorderen, zullen enkele docenten zelf onderzoek uitvoeren in samenwerking met onderzoekers en zal er ook voldoende aandacht moeten zijn voor het delen van opbrengsten van onderzoek in school. Belangrijke randvoorwaarden, zoals geormerkte financiering en een faciliterende en stimulerende schoolleiding, kunnen volgens de meeste betrokkenen deze processen ondersteunen.

Bijlage 1: Vragenlijst

Deze vragenlijst is voorgelegd aan betrokkenen bij onderzoek in vo-opleidingsscholen.

Algemene vragen

Hier volgen eerst enkele algemene vragen over uzelf en de opleidingsschool waar u bij betrokken bent.

1. Bij welke (academische) opleidingsschool bent u het *meest betrokken*?
Neemt u deze opleidingsschool in gedachten als u de stellingen beantwoord.
2. Bij welke organisatie bent u (voornamelijk) werkzaam?
 - a. School
 - b. Het samenwerkingsverband van de opleidingsschool
 - c. Hogeschool
 - d. Universiteit
3. Wat is de naam van de school/het instituut/de organisatie waar u werkt?
4. Welke functie voert u uit in het licht van de hierboven aangevinkte opleidingsschool?
Als u meerdere functies vervult, kruist u dan de functie aan die u uitvoert in het licht van de hierboven aangevinkte opleidingsschool.
 - Op school:
 - a. Schoolopleider
 - b. Schoolleider/bestuurder
 - c. Docent
 - d. Leraar-in-opleiding
 - e. Beleidsmedewerker
 - In het samenwerkingsverband:
 - f. Coördinator
 - g. Beleidsmedewerker
 - In het hoger onderwijs:
 - h. Lerarenopleider
 - i. Instituutsopleider
 - j. Onderzoeker/lector

- k. Overig/anders, namelijk:
5. Hoeveel jaar ervaring heeft u in deze functie?
- 0 tot 1 jaar
 - 1 tot 3 jaar
 - 3 tot 7 jaar
 - 7 jaar of meer
6. Welke taken voert u uit, die te maken hebben met praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool?
Meerdere antwoorden mogelijk:
- Studentonderzoek uitvoeren
 - Studentonderzoek begeleiden
 - Docentonderzoek uitvoeren
 - Docentonderzoek begeleiden
 - Coördineren onderzoek
 - Zitting in stuurgroep/regiegroep onderzoek van het samenwerkingsverband
 - Anders, namelijk:
7. Wat is uw geslacht?
- Man
 - Vrouw

Hoofdonderwerp 1: Opbrengsten van praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool

Neemt u bij alle vragen de opleidingsschool in gedachten waar u het meest bij betrokken bent.

Studentonderzoek

Antwoordcategorieën: geheel niet van toepassing – geheel van toepassing en optie voor ‘weet niet’.

1. In onze opleidingsschool voeren *leraren-in-opleiding* onderzoek uit, dat aansluit bij een praktijkprobleem dat de student zelf ervaart.
2. In onze opleidingsschool wordt jaarlijks *studentonderzoek* gepresenteerd door de leraren-in-opleiding zelf.
3. In onze opleidingsschool worden uitkomsten van *studentonderzoek* digitaal/schriftelijk verspreid onder docenten en schoolleiders.

Antwoordcategorieën: Geheel mee oneens – geheel mee eens en optie voor ‘weet niet’.

4. Praktijkgericht onderzoek dat *leraren-in-opleiding* uitvoeren moet aansluiten bij een praktijksituatie waar de student zelf tegenaan loopt.
5. Praktijkgericht onderzoek dat *leraren-in-opleiding* uitvoeren moet aansluiten bij de eisen van de opleiding.
6. Opbrengsten van *studentonderzoek* moeten gedeeld worden met docenten en schoolleiders.

Docentonderzoek

Antwoordcategorieën: geheel niet van toepassing – geheel van toepassing en optie voor ‘weet niet’.

7. In onze opleidingsschool wordt *docentonderzoek* uitgevoerd door docenten die hiervoor toegewezen tijd krijgen.
8. In onze opleidingsschool wordt jaarlijks *docentonderzoek* gepresenteerd door de docenten zelf.
9. In onze opleidingsschool worden uitkomsten van *docentonderzoek* digitaal/schriftelijk verspreid onder docenten en schoolleiders.
10. In onze opleidingsschool worden kenniskringen van docenten *bovenschools* georganiseerd, waarin docenten van meerdere scholen bij elkaar zitten.
11. In onze opleidingsschool worden kenniskringen van docenten *per school* georganiseerd, waarin docenten per school bij elkaar zitten.

Antwoordcategorieën: Geheel mee oneens – geheel mee eens en optie voor ‘weet niet’.

12. Praktijkgericht onderzoek dat *docenten* uitvoeren moet aansluiten bij de beweegredenen van de docent zelf.
13. Docenten moeten de mogelijkheid hebben om vakspecifieke kennis te benutten en hun *vak centraal* te stellen bij het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek.
14. Praktijkgericht onderzoek dat *docenten* uitvoeren moet aansluiten bij thema's die breder spelen in school.
15. Opbrengsten van *docentonderzoek* moeten gedeeld worden met docenten en schoolleiders.

Praktijkgericht onderzoek

Praktijkgericht onderzoek in onze opleidingsschool, uitgevoerd door leraren-in-opleiding en door zittende docenten, heeft geleid tot...

Antwoordcategorieën: geheel niet van toepassing – geheel van toepassing en optie voor ‘weet niet’.

16. ... het doorvoeren van verbeteringen in de *eigen schoolpraktijk* van de docent of student die het onderzoek heeft uitgevoerd.
17. ... het doorvoeren van verbeteringen in de scholen; *breder* dan alleen bij de docent of student die het onderzoek heeft uitgevoerd.
18. ... *versterking van de onderzoekscultuur* op de scholen, waaronder een onderzoekende houding van docenten.
19. ... prominent aanwezige *aandacht voor onderzoek* in de scholen.
20. ... de aanstelling van een *coördinator onderzoek* op de scholen.
21. ... het organiseren van *workshops onderzoek* voor docenten die onderzoek uitvoeren.
22. ... *onderzoeksgroepen* waarin docenten onderzoek uitvoeren.
23. ... *begeleiding van docentonderzoekers* vanuit de lerarenopleiding.
24. ... structureel aandacht voor onderzoek in het *samenwerkingsverband*.
25. ... de aanstelling van een coördinator onderzoek in het *samenwerkingsverband*.
26. ... betere *samenwerking* tussen de scholen en lerarenopleidingen.

Aanvullingen/opmerkingen

27. Heeft u aanvullingen of opmerkingen over het onderwerp ‘opbrengsten van onderzoek in de opleidingsschool’? Vult u die hieronder in:

Hoofdonderwerp 2: Randvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool

Financiering

Antwoordcategorieën: Geheel mee oneens – geheel mee eens en optie voor ‘weet niet’.

28. Vanuit de *scholen zelf* dient voldoende tijd en ruimte gerealiseerd te worden voor praktijkgericht onderzoek.
29. *Subsidies voor praktijkgericht onderzoek zijn onmisbaar* voor opleidingsscholen, als aanvulling op eigen investeringen hierop.
30. Een deel van de subsidies voor opleidingsscholen zouden *specifiek geormerkt* moeten zijn voor praktijkgericht onderzoek.

Doelen en belangen

Antwoordcategorieën: Geheel mee oneens – geheel mee eens en optie voor ‘weet niet’.

31. Doelen en belangen van scholen en lerarenopleidingen moeten *onderwerp van gesprek* zijn en goed afgestemd worden.
32. Scholen, opleidingsschool en lerarenopleidingen moeten praktijkgericht onderzoek uitvoeren op *gedeelde onderwijsthema's*.
33. De *onderzoeksagenda*, waarop de samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen gericht is, dient *per school* vastgesteld te worden zodat de onderwerpen goed aansluiten bij de betrokken docenten.

Draagvlak en professionele ruimte

Antwoordcategorieën: Geheel mee oneens – geheel mee eens en optie voor ‘weet niet’.

34. Praktijkgericht onderzoek moet door alle *docenten* van harte ondersteund worden.
35. Praktijkgericht onderzoek moet door de *schoolleiding* van harte ondersteund worden.
36. Voor het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek moeten *docenten zelf initiatief nemen* in onderhandeling/gesprek met de schoolleiding.

Onderzoekende houding en samenwerking

Antwoordcategorieën: Geheel mee oneens – geheel mee eens en optie voor ‘weet niet’.

37. Een *onderzoekende houding* van docenten, is een basisvoorwaarde voor het ontwikkelen van kennis en onderzoeksvaardigheden.
38. Docenten moeten in *samenwerking* met andere docenten aan hun praktijkgerichte onderzoek werken.

Aanvullingen/opmerkingen

39. Heeft u aanvullingen of opmerkingen over het onderwerp ‘Randvoorwaarden’? Vult u die hieronder in:

Hoofdonderwerp 3: Continuïteit van praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool

Inbedding van onderzoek

Om praktijkgericht onderzoek in te bedden zal het *samenwerkingsverband*...

Antwoordcategorieën: Geheel mee oneens – geheel mee eens en optie voor ‘weet niet’.

- 40. ... *structureel aandacht* moeten houden voor onderzoek in de scholen.
- 41. ... een *onderzoekscultuur* in de scholen helpen te bevorderen.
- 42. ... een taak hebben om *onderzoekresultaten te bundelen en verspreiden* naar de scholen en lerarenopleidingen.
- 43. ... de verantwoordelijkheid hebben om *bovenschoolse kenniskringen* te organiseren waarin docenten van meerdere scholen bij elkaar komen.

Toekomst van docentonderzoek

Antwoordcategorieën: Geheel mee oneens – geheel mee eens en optie voor ‘weet niet’.

- 44. Elke docent zou een *onderzoekende houding* moeten hebben om zichzelf te ontwikkelen als docent.
- 45. Elke docent zou *zelf onderzoek moeten uitvoeren* om kennis te ontwikkelen op basis van onderzoek.
- 46. Op elke school zouden *enkele docenten* moeten werken die onderzoek uitvoeren.
- 47. Docenten zouden *samen met onderzoekers* van hogescholen en universiteiten onderzoek moeten uitvoeren.

Toekomst van onderzoek in de opleidingsschool:

Wat is uw beeld van de *nabije toekomst*? Dan zal praktijkgericht onderzoek ...

Antwoordcategorieën: geheel niet van toepassing – geheel van toepassing en optie voor ‘weet niet’.

- 48. ... en opleiden blijvend met elkaar worden *verbonden*.
- 49. ... *losgekoppeld* worden van opleiden in de school.
- 50. ... door steeds *minder docenten* worden uitgevoerd.
- 51. ... op een *lager pitje* komen te staan, waarbij de aandacht niet direct gaat naar het doen van onderzoek.
- 52. ... onderdeel zijn van *intensieve samenwerking* tussen scholen en lerarenopleidingen.
- 53. ... onderdeel moeten worden van de nieuw op te zetten *academische werkplaatsen*.
- 54. ... ten dienste staan van het versterken van de *onderzoekscultuur* in de scholen.

Aanvullingen/opmerkingen

- 55. Heeft u aanvullingen of opmerkingen over het onderwerp ‘Continuïteit’? Vult u die hieronder in:

Afsluitende vragen

Ondersteuning

- 56. In het kader van continuïteit van onderzoek in de opleidingsschool:
Op welk onderwerp of thema heeft u ondersteuning nodig vanuit het *Steunpunt Opleidingsscholen van de VO-raad*? Noteert u dat hier kort. We nemen geen persoonlijk contact op op basis van wat u hier noteert, het is bedoeld als inventarisatie.

Aanvullingen/opmerkingen

57. Heeft u aanvullingen of opmerkingen over het onderwerp 'Praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool' of over deze vragenlijst? Vult u die hieronder in:

Bijlage 2: Resultaten uit vragenlijst in tabelvorm

Tabel B.1

Geslacht	N
Man	36
Vrouw	33
Totaal	69

Tabel B.2

N	Bij welke (academische) opleidingsschool bent u het <i>meest</i> betrokken?
10	niet ingevuld welke opleidingsschool
9	Academische Opleidingsschool Oost-Nederland (AOSON)
7	Academische Opleidingsschool Oost-Brabant
5	Zeeuwse Academische Opleidingsschool (ZAOS)
4	Reformatorische Academische Opleidingsschool (RAOS)
3	Academische Opleidingsschool Alliantie VO & Notre Dame; Groninger Opleidingsschool; Regionale Academische Opleidingsschool West-Friesland (ROWF)
2	Academische Opleidingsschool Het Utrechts Model (AOS HUM); Academische Opleidingsschool Midden Brabant; Academische Opleidingsschool Noord-Holland West (AONHW); Academische Opleidingsschool Rotterdam (OSR); Academische Opleidingsschool West-Brabant; Academische Opleidingsschool Quadraam; Opleidingsschool Zwolle; Opleidingsschool Zuidoost-Brabant
1	Academische Opleidingsschool Amsterdam (AcOA); Academische Opleidingsschool Limburg; Almeerse Academische Opleidingsschool (AAOS); Nieuwe Opleidingsschool Amsterdam (NOA); Opleiden met Esprit Opleidingsschool CVOG (Zuidoost-Utrecht); Partnerschap 2; Regionale Opleidingsschool Amstelland (ROSA); Regionale Opleidingsschool Rijnland (ROS Rijnland)
0	Academische Opleidingsschool Passie voor Leren; Ceder opleidingsschool; Opleidingsschool Arentheem College; Opleidingsschool Gooise Scholen Federatie (GSF); Opleidingsschool Haaglanden; Opleidingsschool OVO Zaanstad; Opleidingsschool Rijnmond; Opleidingsschool VPR; Opleidingsschool Windesheim, Tromp Steenwijk & Linde College; Opleidingsschool ZAAM/TOP Amsterdam; Partnerschappen NHL De Leerschool; School of Education; Stichting Primair en Voortgezet Onderwijs Zuid-Nederland (SPVOZN)
69	Totaal

Tabel B.3

Organisatie	N
School	36
Samenwerkingsverband	15
Hoger onderwijs	18
Totaal	69

Tabel B.4

Functie	Hoeveel jaar ervaring heeft u in deze functie?				N
	0 tot 1 jaar	1 tot 3 jaar	3 tot 7 jaar	7 jaar of meer	
Op school:					
a. Schoolopleider	0	3	3	7	13
b. Schoolleider/bestuurder	0	0	1	6	7
c. Docent	0	4	1	5	10
d. Leraar-in-opleiding	0	0	0	0	0
e. Beleidsmedewerker	1	0	0	0	1
In het samenwerkingsverband:					
f. Coördinator	2	4	3	8	17
g. Beleidsmedewerker	1	0	0	0	1
In het hoger onderwijs:					
h. Lerarenopleider	0	0	2	4	6
i. Instituutopleider	0	2	0	1	3
j. Onderzoeker/lector	0	1	1	2	4
k. Overig/anders (zoals onderzoeksbegeleider)	0	1	4	1	6
Totaal	4	15	15	34	68

Tabel B.5

Welke taken voert u uit, die te maken hebben met praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool? Meerdere antwoorden mogelijk:	Aantal keer aangekruist
Studentonderzoek uitvoeren	3
Studentonderzoek begeleiden	38
Docentonderzoek uitvoeren	14
Docentonderzoek begeleiden	25
Coördineren onderzoek	30
Zitting in stuurgroep/regiegroep onderzoek van het samenwerkingsverband	28

Tabel B.6

Opbrengsten	M	SD	N
Studentonderzoek			
<i>Geheel mee oneens <-> geheel mee eens</i>			
1. In onze opleidingsschool voeren leraren-in-opleiding onderzoek uit, dat aansluit bij een praktijkprobleem dat de student zelf ervaart.	4,1	0,92	65
2. In onze opleidingsschool wordt jaarlijks studentonderzoek gepresenteerd door de leraren-in-opleiding zelf.	4,0	1,40	65
3. In onze opleidingsschool worden uitkomsten van studentonderzoek digitaal/schriftelijk verspreid onder docenten en schoolleiders.	2,7	1,16	64
<i>Geheel niet van toepassing <-> geheel van toepassing</i>			
4. Praktijkgericht onderzoek dat leraren-in-opleiding uitvoeren moet aansluiten bij een praktijksituatie waar de student zelf tegenaan loopt.	4,1	0,95	68
5. Praktijkgericht onderzoek dat leraren-in-opleiding uitvoeren moet aansluiten bij de eisen van de opleiding.	4,4	0,86	68
6. Opbrengsten van studentonderzoek moeten gedeeld worden met docenten en schoolleiders.	4,5	0,80	67

Tabel B.7

Opbrengsten	M	SD	N
Docentonderzoek			
<i>Geheel mee oneens <-> geheel mee eens</i>			
7. In onze opleidingsschool wordt docentonderzoek uitgevoerd door docenten die hiervoor toegewezen tijd krijgen.	3,8	1,35	58
8. In onze opleidingsschool wordt jaarlijks docentonderzoek gepresenteerd door de docenten zelf.	3,3	1,46	59
9. In onze opleidingsschool worden uitkomsten van docentonderzoek digitaal/schriftelijk verspreid onder docenten en schoolleiders.	3,0	1,43	57
10. In onze opleidingsschool worden kenniskringen van docenten bovenschools georganiseerd, waarin docenten van meerdere scholen bij elkaar zitten.	3,2	1,61	58
11. In onze opleidingsschool worden kenniskringen van docenten per school georganiseerd, waarin docenten per school bij elkaar zitten.	2,8	1,40	55
<i>Geheel niet van toepassing <-> geheel van toepassing</i>			
12. Praktijkgericht onderzoek dat docenten uitvoeren moet aansluiten bij de beweegredenen van de docent zelf.	4,2	0,80	64
13. Docenten moeten de mogelijkheid hebben om vakspecifieke kennis te benutten en hun vak centraal te stellen bij het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek.	4,0	0,91	63
14. Praktijkgericht onderzoek dat docenten uitvoeren moet aansluiten bij thema's die breder spelen in school.	3,9	1,09	64
15. Opbrengsten van docentonderzoek moeten gedeeld worden met docenten en schoolleiders.	4,8	0,53	62

Tabel B.8-A Praktijkgericht onderzoek in onze opleidingsschool, uitgevoerd door leraren-in-opleiding en door zittende docenten, heeft geleid tot...

Opbrengsten op niveau van samenwerkingsverband, op rangorde geplaatst van hoog naar laag:	M	SD	N
A. ... structureel aandacht voor onderzoek in het samenwerkingsverband.	4,0	1,21	60
B. ... betere samenwerking tussen de scholen en lerarenopleidingen.	3,8	1,23	55
C. ... de aanstelling van een coördinator onderzoek in het samenwerkingsverband.	3,8	1,51	58

Tabel B.8-B Praktijkgericht onderzoek in onze opleidingsschool, uitgevoerd door leraren-in-opleiding en door zittende docenten, heeft geleid tot...

Opbrengsten op schoolniveau, op rangorde geplaatst van hoog naar laag:	M	SD	N
D. ... het doorvoeren van verbeteringen in de eigen schoolpraktijk van de docent of student die het onderzoek heeft uitgevoerd.	3,7	1,02	55
E. ... de aanstelling van een coördinator onderzoek op de scholen.	3,4	1,57	61
F. ... versterking van de onderzoekscultuur op de scholen, waaronder een onderzoekende houding van docenten.	3,4	1,05	61
G. ... prominent aanwezige aandacht voor onderzoek in de scholen.	3,2	1,16	58
H. ... het doorvoeren van verbeteringen in de scholen; breder dan alleen bij de docent of student die het onderzoek heeft uitgevoerd.	3,1	1,06	56

Tabel B.8-C Praktijkgericht onderzoek in onze opleidingsschool, uitgevoerd door leraren-in-opleiding en door zittende docenten, heeft geleid tot...

Opbrengsten wat betreft organisatie van docentonderzoek, op rangorde geplaatst van hoog naar laag:	M	SD	N
I. ... begeleiding van docentonderzoekers vanuit de lerarenopleiding.	3,6	1,39	56
J. ... het organiseren van workshops onderzoek voor docenten die onderzoek uitvoeren.	3,3	1,38	58
K. ... onderzoeksgroepen waarin docenten onderzoek uitvoeren.	3,2	1,39	54

Tabel B.9

Randvoorwaarden	M	SD	N
Financiering			
27. Vanuit de scholen zelf dient voldoende tijd en ruimte gerealiseerd te worden voor praktijkgericht onderzoek.	4,4	0,80	61
28. Subsidies voor praktijkgericht onderzoek zijn onmisbaar voor opleidingsscholen, als aanvulling op eigen investeringen hierop.	4,5	0,86	59
29. Een deel van de subsidies voor opleidingsscholen zouden specifiek geormerkt moeten zijn voor praktijkgericht onderzoek.	4,3	1,16	59
Doelen en belangen			
30. Doelen en belangen van scholen en lerarenopleidingen moeten onderwerp van gesprek zijn en goed afgestemd worden.	4,6	0,66	61
31. Scholen, opleidingsschool en lerarenopleidingen moeten praktijkgericht onderzoek uitvoeren op gedeelde onderwijsthema's.	3,9	1,09	61
32. De onderzoeksagenda, waarop de samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen gericht is, dient per school vastgesteld te worden zodat de onderwerpen goed aansluiten bij de betrokken docenten.	4,1	0,98	62
Draagvlak en professionele ruimte			
33. Praktijkgericht onderzoek moet door alle docenten van harte ondersteund worden.	3,4	1,17	61
34. Praktijkgericht onderzoek moet door de schoolleiding van harte ondersteund worden.	4,8	0,49	62
35. Voor het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek moeten docenten zelf initiatief nemen in onderhandeling/gesprek met de schoolleiding.	3,6	1,04	61
Onderzoekende houding en samenwerking			
36. Een onderzoekende houding van docenten, is een basisvoorwaarde voor het ontwikkelen van kennis en onderzoeksvaardigheden.	4,4	1,00	62
37. Docenten moeten in samenwerking met andere docenten aan hun praktijkgerichte onderzoek werken.	3,9	1,08	62

Tabel B.10

Continuïteit	M	SD	N
Inbedding van onderzoek: Om praktijkgericht onderzoek in te bedden zal het samenwerkingsverband...			
38. ... structureel aandacht moeten houden voor onderzoek in de scholen.	4,8	0,51	61
39. ... een onderzoekscultuur in de scholen helpen te bevorderen.	4,6	0,67	61
40. ... een taak hebben om onderzoeksresultaten te bundelen en verspreiden naar de scholen en lerarenopleidingen.	4,4	0,81	61
41. ... de verantwoordelijkheid hebben om bovenschoolse kenniskringen te organiseren waarin docenten van meerdere scholen bij elkaar komen.	4,2	0,87	60
Toekomst van docentonderzoek			
42. Elke docent zou een onderzoekende houding moeten hebben om zichzelf te ontwikkelen als docent.	4,4	0,90	61
43. Elke docent zou zelf onderzoek moeten uitvoeren om kennis te ontwikkelen op basis van onderzoek.	3,4	1,33	60
44. Op elke school zouden enkele docenten moeten werken die onderzoek uitvoeren.	4,3	0,83	61
45. Docenten zouden samen met onderzoekers van hogescholen en universiteiten onderzoek moeten uitvoeren.	4,2	0,74	61

Tabel B.11

Wat is uw beeld van de <i>nabije toekomst</i> ? Dan zal praktijkgericht onderzoek ... Op rangorde geplaatst van hoog naar laag:	M	SD	N
A. ... en opleiden blijvend met elkaar worden verbonden.	4,4	0,69	59
B. ... ten dienste staan van het versterken van de onderzoekscultuur in de scholen.	4,2	0,77	59
C. ... onderdeel zijn van intensieve samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen.	3,9	0,86	57
D. ... onderdeel moeten worden van de nieuw op te zetten academische werkplaatsen.	3,9	0,98	51
E. ... op een lager pitje komen te staan, waarbij de aandacht niet direct gaat naar het doen van onderzoek.	2,4	1,11	57
F. ... door steeds minder docenten worden uitgevoerd.	2,0	1,00	55
G. ... losgekoppeld worden van opleiden in de school.	1,7	0,78	50

Bijlage 3: Interviewleidraad

1. Achtergrondkenmerken

- a. Wat is uw functie/taak in deze opleidingsschool?
- b. Hoeveel jaren ervaring heeft u in deze functie/taak?
- c. Wat is uw betrokkenheid bij studentonderzoek in de opleidingsschool?
- d. Wat is uw betrokkenheid bij docentonderzoek in de opleidingsschool?

2. Opbrengsten van praktijkgericht onderzoek

We leggen u graag een resultaat voor uit het vragenlijstonderzoek:

Het beeld dat naar voren kwam uit de vragenlijst is dat men wenst dat opbrengsten uit onderzoek worden gedeeld met alle docenten en schoolleiders. De feitelijke situatie is echter dat dit meestal niet gebeurt in de scholen.

- a. Wat vindt u van dit resultaat vanuit uw eigen perspectief als coördinator/ schoolopleider/lerarenopleider/bestuurder? Speelt dit ook in uw opleidingsschool?

We vragen door op de volgende aspecten, om na te gaan welke vraagstukken er spelen:

- b. Wat ziet u als de belangrijkste belemmering en/of uitdaging om een grotere impact te krijgen van de opbrengsten van studentonderzoek en van docentonderzoek, op het onderwijs op de scholen?
- c. Welke oplossingen hebben jullie in de opleidingsschool gekozen om deze belemmering/uitdaging tegen te gaan?
- d. Kunt u een concreet voorbeeld geven van hoe deze oplossing in de praktijk werkt?

3. Randvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek

Ook op het onderwerp randvoorwaarden leggen we u graag een resultaat voor uit het vragenlijstonderzoek: Uit het onderzoek bleek dat men sterk de behoefte heeft aan het verkrijgen van geormerkte subsidies voor praktijkgericht onderzoek en het behouden van een coördinator onderzoek in de opleidingsschool.

- a. Wat is uw mening over dit soort randvoorwaarden vanuit uw eigen perspectief als coördinator/ schoolopleider/lerarenopleider/bestuurder? Speelt dit ook in uw opleidingsschool?

We vragen door op de volgende aspecten, om na te gaan welke vraagstukken er spelen:

- b. Wat ziet u als de belangrijkste belemmering en/of uitdaging qua randvoorwaarden voor praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool?
- c. Welke oplossingen hebben jullie in de opleidingsschool gekozen om deze belemmering/uitdaging tegen te gaan?
- d. Kunt u een concreet voorbeeld geven van hoe deze oplossing in de praktijk werkt?

4. Continuïteit van praktijkgericht onderzoek

Voor dit laatste onderwerp 'continuïteit' leggen we opnieuw een resultaat voor uit het vragenlijstonderzoek: Uit de vragenlijst bleek duidelijk dat men vindt dat ook in de toekomst opleiden en onderzoeken bij elkaar horen als een koppel dat samen sterk staat. Onderzoek dat wordt uitgevoerd door studenten en docenten kan namelijk leiden tot een onderzoekscultuur in de scholen.

- a. Vindt u ook dat opleiden en onderzoeken bij elkaar moeten blijven horen, vanuit uw eigen perspectief als coördinator/schoolopleider/lerarenopleider/ bestuurder?
- b. Is er sprake van een onderzoekscultuur in de scholen van uw opleidingsschool?

We vragen door op de volgende aspecten, om na te gaan welke vraagstukken er spelen:

- c. Wat ziet u als de belangrijkste belemmering en/of uitdaging voor het versterken van praktijkgericht onderzoek in de opleidingsschool?
- d. Welke oplossingen hebben jullie in de opleidingsschool gekozen om deze belemmering/uitdaging tegen te gaan?
- e. Kunt u een concreet voorbeeld geven van hoe deze oplossing in de praktijk werkt?

5. Afronding

- a. Stemt u ermee in dat de naam van uw opleidingsschool en/of uw eigen naam in de rapportage opgenomen wordt?
- b. Heeft u nog aanvullingen?

Bijlage 4: Geïnterviewde sleutelpersonen

Dank aan de experts, de respondenten en de geïnterviewden voor hun deelname aan het onderzoek. Hieronder zijn de sleutelpersonen weergegeven die zijn geïnterviewd.

Regionale Opleidingsschool Amstelland (ROSA)

Lieke Kievits	Schoolopleider Alkwin Kollege
Marcelle Hobma	Coördinator van de opleidingen ROSA
Martijn Meeter	Hoogleraar Onderwijskunde en lerarenopleider VU
Rob Dijkstra	Rector/bestuurder Alkwin Kollege en voorzitter stuurgroep ROSA

Academische Opleidingsschool Oost-Nederland (AOS-ON)

Wilma Weekenstroo-Vorenkamp	Coördinator academische opleidingsschool
Herman Nijhuis	Centrale coördinator onderzoek
Marcel Bijman	Schoolspecialist Onderzoeken en docent, het Assink
Marjan Weekhout	Rector van Twents Carmel College en lid bestuur AOS-ON

Quadraam Academische Opleidingsschool

Frank Crooijmans	Opleidingscoördinator Quadraam; schoolopleider Lyceum Elst en Westeraam; projectleider bij VOC opleidingscentrum
Harald Wiggers	Voorzitter centrale directie Liemers College
Susanne Pondman	Onderzoekscoördinator Liemers College en van Quadraam

Groninger Opleidingsschool (GOS)

Theo Douma	Voorzitter college van bestuur O2G2 en voorzitter stuurgroep GOS
Johanna Poker	Schoolopleider en docent op Leon van Gelder school en Kamerlingh Onnes College
Sandra Peereboom	Coördinator opleidingsschool, in dienst van bestuur O2G2
Tom Drukker	Docent en begeleider lio-onderzoek vanuit O2G2

Literatuur

- Bolhuis, S. (2012). *Praktijkonderzoek als professionele leerstrategie in onderwijs en opleiding*, In: S. Bolhuis & Q. Kools. (red.) *Praktijkonderzoek als professionele leerstrategie in onderwijs en opleiding*. Tilburg: Fontys Lerarenopleiding Tilburg.
- Bolhuis, S., Kools, Q., Joosten-ten Brinke, D., Mathijssen, I., & Krol, K. (2012). *Praktijkonderzoek als professionele leerstrategie in onderwijs en opleiding*. Tilburg: Fontys Lerarenopleiding Tilburg.
- Donk, C. van der & Lanen, B. van (2010). *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Coutinho.
- Oolbekkink-Marchand, H.W., Steen, J. van der, & Nijveldt, M. (2014). A study of the quality of practitioner research in secondary education: impact on teacher and school development. *Educational Action Research, 22(1)*, 122-139.
- Ros, A. (2015). *Leraren in gesprek: dialoog door onderzoek*. *Kwaliteitsreeks opleidingsscholen*. Steunpunt Opleidingsscholen PO-Raad/VO-raad.
- Schenke, W. (2015). *Connecting Practice-Based Research and School Development. Cross-professional Collaboration in Secondary Education*. Proefschrift Universiteit van Amsterdam.

Recent uitgegeven rapporten Kohnstamm Instituut

- 966 Ledoux, G.
Stand van zaken Evaluatie Passend Onderwijs. Deel 2: Eerste ervaringen met de stelselverandering.
(Alleen digitaal verkrijgbaar)
- 964 Koopman, P.N.J., Ledoux, G.
Factsheet 1 Leerlingen in speciaal en regulier onderwijs. (Alleen digitaal verkrijgbaar)
- 963 Koopman, P.N.J., Rossen, L.
Loopbanen van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen, van voor de invoering van Passend
Onderwijs. (Alleen digitaal verkrijgbaar)
- 958 Heemskerk, I.M.C.C., Sligte, H.
Versterking handelingsbekwaamheid docenten. (Alleen digitaal verkrijgbaar)
- 957 Schenke, W. & Heemskerk, I.M.C.C.
VO-opleidingsscholen: de meerwaarde van praktijkgericht onderzoek.
- 956 Heemskerk, I.M.C.C. & Schenke, W.
Kennisonwikkeling en kennisdeling met leerKRACHT. (Alleen digitaal verkrijgbaar)
- 955 Hollenberg, J., Keuning, J., Meijer, J.
Keuzewijzer. Plannen van leerroutes in het PO en S(B)O.
- 953 Ledoux, G.
Stand van zaken Evaluatie Passend Onderwijs.
Deel 1: Beginsituatie en vooruitblik. (Alleen digitaal verkrijgbaar)
- 952 Heim, M., Ledoux, G., Elshof, D., Karssen, M.
Ingeslagen paden. De samenwerkingsverbanden Passend Onderwijs en hun nieuwe procedures
voor de toewijzing van onderwijsondersteuning. Eenmeting 2016. (Alleen digitaal
verkrijgbaar)
- 951 Pre-COOL consortium.
Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit van voorschoolse instellingen. Resultaten uit
het pre-COOL cohortonderzoek.
- 950 Voogt, J., Sligte, H.W., Beemt, A. van den, Braak, J. van, Aesaert, K.
E-didactiek. Welke ict-applicaties gebruiken leraren en waarom?

Deze rapporten zijn te bestellen via: secr@kohnstamm.uva.nl
Voor meer informatie, zie; <http://www.kohnstammstituut.uva.nl>